

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΣΜΟΣ (*)

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

6. Εἰς τὰ Μυστήρια.

Τὸ περὶ Μυστηρίων θέμα εἶναι ἓν ἐκ τῶν σπουδαιότερων, τῶν συζητηθέντων κατὰ τὰς ἐπαφὰς Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν. Κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας ἐθίγησαν ἡ ἔννοια, ἡ σύστασις, ἡ ἀναγκαιότης, ἡ μορφή, ὁ ἀριθμὸς τῶν Μυστηρίων καὶ τὸ κῦρος τῶν ἐκτὸς ἑκατέρας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν τούτων τελουμένων τοιούτων γενικῶς, εἰδικῶς δὲ τὰ καθ' ἓν ἕκαστον τῶν Μυστηρίων.

Ὁ Τόμος Συνοδικὸς τοῦ 1672 ὁμιλεῖ περὶ τῆς συστάσεως τῶν Μυστηρίων ἐκ τῶν χρόνων τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἱ. Εὐαγγελίου καὶ περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τούτων διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν¹. Μεταξὺ τῶν συζητηθέντων κατὰ τὰς θεολογικὰς συνομιλίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου ἐν Ἀγγλίᾳ (1870), μ. ἄ., ἦτο καὶ τὸ περὶ τῆς μορφῆς τῶν Μυστηρίων². Λόγος περὶ τῆς συστάσεως τῶν Μυστηρίων γίνεται εἰς τὸ γνωστὸν Τετράπλευρον τοῦ Λάμπεθ (1888, 1920), ἔνθα ὁ θεοσύστατος χαρακτήρ ἀποδίδεται εἰς μόνα τὰ Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας³. Ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης, ἀφήνων ἀόριστον τὸ σημεῖον περὶ τῆς συστάσεως τῶν Μυστηρίων, περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν: «δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὰ Μυστήρια ὡς ἐπισήμους καὶ ἱεράς πράξεις τελουμένας ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, κατὰ καιροὺς διατεταγαμένους καὶ ὑπὸ διαγεγραμμένους ὄρους, σύμφωνα μὲ τὴν διδασχὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ταπεινῇ ἡμῶν πεποιθῆσει εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ δ' ἐν ταῖς πράξεσι ταύταις ἐξωτερικὸν καὶ ὄρατὸν σημεῖον γίνεται σύμβολον ἐν ταῦτῳ καὶ ὄργανον τῆς ἐσωτερικῆς καὶ πνευματικῆς χάριτος⁴».

Εἰς τοὺς ὄρους Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας (1921), λόγου γενομένου περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων (Γ'), ὀρίζεται καὶ ἡ ἔννοια αὐτῶν: α) ἡ διάταξις τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὄρατῶν αὐτῶν σημείων ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ β) ἡ ἀναγκαιότης αὐτῶν διὰ τὴν σωτηρίαν⁵. Εἰς τὴν Δήλωσιν Πίστεως τῶν

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 375 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Ἱ. Ν. Καρμίρη, "Ἐνθ' ἄν., II, 690.

2. Δ. Σ. Μπαλάνου, "Ἐνθ' ἄν.

3. ΝΠ 3 (1921) 553. The Six Lambeth Conferences, p. 122. Lambeth Conference, Ib., p. 28.

4. "Ἐγγραφα, σ. 19.

5. Ἀ. Ροσμαρῆ, ἔνθ' ἄν., σ. 231.

Ἀγγλικανῶν κληρικῶν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην (1922) δίδεται Ὁρθόδοξος ὀρισμὸς τῶν Μυστηρίων. Κατ' αὐτοὺς ἐν τοῖς Μυστηρίοις «εἰδική τις καὶ προσήκουσα χάρις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν Ἀποστόλων τῶν ἐνεργούντων κατ' ἐντολὴν Αὐτοῦ»⁶.

Ἐν τῇ Μικτῇ Δογματικῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Λονδίνου (1931) ἐγένετο εὐρὺς λόγος περὶ τῶν Μυστηρίων. Κατὰ τοὺς Ὁρθοδόξους ἀντιπροσώπους, τὰ Μυστήρια εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ Χριστιανοῦ καὶ ἐπομένως εἰς σωτηρίαν αὐτοῦ... Θεοσύστατοι ἱεραὶ τελεταὶ ἐν αἷς δι' ὄρατοῦ ἐξωτερικοῦ σημείου μεταδίδεται ἢ ἀόρατος Χάρις τοῦ Χριστοῦ». Καὶ κατὰ τοὺς Ἀγγλικανούς, ἡ ἔννοια τοῦ Μυστηρίου ἐμπερικλείει τὴν ὑπαρξίν ἐσωτερικῆς χάριτος, ἐξωτερικοῦ σημείου διαταχθέντος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα διὰ τὴν σωτηρίαν⁷. Τὰ ἀντιστοίχως ἐνταῦθα ἐκτεθέντα ἐγένοντο ἀποδεκτὰ καὶ ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Βουκουρεστίου (1936)⁸. Ἐν δὲ τῇ θεολογικῇ συσκέψει τῆς Μόσχας (1956), συζητηθέντος ἐκινεότερον τοῦ θέματος τῶν Μυστηρίων, οἱ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι ὑπεστήριξαν τὸν θεοσύστατον χαρακτῆρα τῶν Μυστηρίων, κατασταθέντων εἴτε ἀμέσως μὲν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἴτε καὶ ἐμμέσως κατὰ τὴν ἐντολὴν Αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων. Ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς ἐδηλώθη, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος ἐκδοχὴ συμφωνεῖ πρὸς τὴν βασικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας⁹.

Οἱ Ἀγγλικανοὶ εἰς τοὺς Ὅρους Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας (Γ') ἐκφράζονται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως ὑφ' ἐκάστης Ἐκκλησίας τῶν ἰδιαιτέρων συνηθειῶν αὐτῶν κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν Μυστηρίων. «Καὶ ὡς πρὸς τινὰ τούτων τῶν Μυστηρίων, ἐπειδὴ ἐτηρήθησαν καὶ ἔτι τηροῦνται ἄλλαι ἐν ἄλλαις Ἐκκλησίαις συνήθειαι, συμφωνοῦμεν ὅτι δέον ἐκάστην Ἐκκλησίαν τὰς ἰδίας κρατεῖν συνηθείας»¹⁰. Τοῦτο, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς διατηρήσεως τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων τοῦ Μυστηρίου, γίνεται ἀπὸ κοινοῦ δεκτὸν ἐν τῇ Μικτῇ Δογματικῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ 1931. «Συμφωνοῦμεν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς τελέσεως Μυστηρίων, ὅτι εἶναι ἀποδεκτὴ ποικιλία ἐθίμων καὶ τελετῶν, προϋποτιθεμένου ὅτι φυλάσσονται τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα τοῦ Μυστηρίου»¹¹. Οἱ λατρευτικοὶ τύποι τῶν Μυστηρίων τῶν Ὁρθοδόξων θεωροῦνται, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ἐν Μόσχᾳ Ὁρθοδόξων ἀντιπροσώπων (1956), «οὐσιώδη ἐξωτερικὰ σημεῖα διὰ τὴν διατή-

6. Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 56.

7. Ἀ. Ρομαρῆ, Αὐτ., σ. 252-307. Ο (1932) 232-3. Θυατείρων Γερμανοῦ, Ἡ Προσέγγισις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 332.

8. Lambeth Occasional Reports, pp 198-9.

9. H. M. Waddams, ed., Op. cit., pp XX, 101-114. W. S. Schneirla, Op. cit. pp. 15-6.

10. Ἀ. Ρομαρῆ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 231.

11. Αὐτ., σ. 253. Ο 7(1932)233. Θυατείρων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄν.

ρησιν και ἀποδοχὴν τῆς χάριτος, καί, εἰς τὰ πλεῖστα καὶ πλέον οὐσιώδη αὐτῶν μέρη, ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. "Ὅθεν δὲν ὑπόκεινται εἰς ἐπικύρωσιν ἢ ὑποκειμενικὴν ἀλλαγὴν»¹².

Ἡ περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Μυστηρίων ὑπάρχουσα διαφορὰ γνωμῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἠκολούθησε μίαν εὐνοϊκὴν πρὸς συμφωνίαν ὁδόν, μολοντί δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι πλήρης ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁμοφωνία. Ὁ Τόμος τῆς Συνόδου τοῦ 1672 ἐξέθετε τὴν Ὁρθόδοξον περὶ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων ἄποψιν. Ταῦτα εἶναι τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα, ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἡ Μετάνοια, ἡ Ἰερωσύνη, ὁ Γάμος καὶ τὸ Εὐχέλαιον. «Μυστήρια μὲν οὖν ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν πλουτοῦμεν (τοῖς ἐρωτῶσί φαμεν), εὐαγγῆ καὶ σεβάσματα ἐκ τῶν ἀρχῆθεν χρόνων, ἐξ ὅτου πρὸς ἡμᾶς κατηγγέλη τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἀληθῆ τὰ πάντα καὶ ἀναγκαῖα τυγχάνοντα πρὸς τὴν τῶν πιστῶν σωτηρίαν»¹³. Τὸ αὐτὸ ἐλέγετο καὶ ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων Πατριαρχῶν εἰς τὰς πρὸς τοὺς Ἀνωμότους Ἀπαντήσεις αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν ἀποδεχόμενοι τὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν. Οἱ Ὁρθόδοξοι Πατριάρχαι ἐδέχοντο τὰ δύο Μυστήρια, τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ὡς τὰ ἀναγκαιότερα διὰ τὴν σωτηρίαν, χωρὶς ὅμως τὸ παράπαν νὰ ἀρνῶνται τὸν τοιοῦτον χαρακτήρα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ, ἰδίως δὲ τὴν Ἰερωσύνην, τὸ Ἅγιον Μῦρον καὶ τὴν Μετάνοιαν. «Τὰ θεῖα μυστήρια ἑπτὰ μὲν εἰσιν ἀριθμούμενα, δύο δὲ ὅμως εἰσι τὰ ἀναγκαιότερα, καὶ ὧν ἄνευ οὐδεὶς δύναται σωθῆναι... Ὅμως καὶ τὸ τῆς Ἰερωσύνης μυστήριον τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστὶ... Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τέσσαρα, καὶ μάλιστα τὸ τοῦ ἀγίου μύρου καὶ τὸ τῆς μετανοίας, πάνυ πρὸς σωτηρίαν εἰσι χρειωδέστατα»¹⁴. Τὸ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν συζητητέων σημείων εἰς τὰς μεταξὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου καὶ Ἀγγλικανῶν θεολόγων θεολογικὰς συζητήσεις (1870)¹⁵.

Μετὰ τέσσαρα ἔτη, ὁ ἀριθμὸς τῶν Μυστηρίων ἀπετέλει ἐν τῶν θεμάτων (τὸ ὄγδοον), τῶν περιληφθέντων εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Βόννης καταρτισθέντα κατάλογον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων, κατὰ τὸν κατάλογον τοῦτον, καθιερώθη τὸν ΙΒ' αἰῶνα, οὐχὶ ὡς μία παράδοσις Ἀποστολικῆ ἢ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἀλλ' ὡς ἀποτέλεσμα θεολογικῆς σκέψεως. Μεταξὺ δὲ τούτων τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία θεωροῦνται ὡς κύρια καὶ ἐξέχοντα Μυστήρια διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν¹⁶. Τὰ δύο ταῦτα Μυστήρια, ὡς ἰδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ θεοθεν ἰδρυθέντα, ἀποτελοῦν τὸ β' ἐκ τῶν τεσσάρων

12. H. M. Waddams, ed., *Ib.*, p. XXI.

13. Ἰ. Ν. Καρμίρη, *ἐνθ' ἄν.*, II, 690-1.

14. *Αὐτ.*, σ. 784, 806-7.

15. Δ. Σ. Μπαλάνου, *ἐνθ' ἄν.*, σ. 34.

16. C. B. Moss, *Op. cit.* p. 263.

βασικῶν ὄρων ἐνότητος τοῦ Τετραπλεύρου (1888, 1920)¹⁷. Τὴν ἰδίαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων κάμνει καὶ ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης, ἀποκαλῶν τὰ δύο μὲν πρῶτα («τὰ δύο μεγάλα Μυστήρια») ἢ τὰ «Εὐαγγελικὰ Μυστήρια», ὡς ὀρισθέντα καὶ θεωρούμενα ἀναγκαῖα διὰ τὴν σωτηρίαν ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὰ πέντε λοιπὰ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δύο πρῶτων, πράξεις μυστηριώδεις. Γενικῶς λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Πάσας τὰς ἱεροτελεστίας ταύτας θεωρεῖ— ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας— οὐσιώδεις εἰς προσήκουσαν οἰκονομίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ κανονικὰ μέσα χάριτος, κατέχοντα σταθερὰν καὶ μόνιμον θέσιν ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἐκκλησίας»¹⁸.

Ἡ δὲ ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν Μελέτιον Ὁρθόδοξος, ἐπιτροπὴ (1918), ἐν Νέα Ὑόρκῃ, ἐκφράζεται αἰσιοδόξως ἐπὶ τοῦ προκειμένου. «Παραεμπιπτόντως ἐθίγη καὶ τὸ ζήτημα περὶ πάντων τῶν μυστηρίων, ἅτινα φαίνονται οἱ Ἐπισκοπικανοὶ διατεθειμένοι ν' ἀναγνωρίσωσι, ποιούμενοι διάκρισιν τινα»¹⁹.

Ἐκτοτε, κατὰ τὰς Ὁρθοδοξοαγγλικανικὰς ἐπαφάς, βλέπομεν, ὅτι οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀποδίδουσι τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ Μυστηρίου καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πέντε ὑπὸ ὀρισμένης ἐπιφυλάξεως, τῶν Ὁρθόδοξων ἀνομολογούντων καὶ τὴν ὑφισταμένην ὑπεροχὴν τῶν δύο πρῶτων. Κατὰ τὰς ἐν Λάμπεθ συνομιλίας τοῦ 1920 οἱ Ὁρθόδοξοὶ ἀντιπρόσωποι διετύπωσαν τὴν πρότασιν τῶν ὡς ἐξῆς: «Δεδομένου ὅτι ὁ μυστηριακὸς χαρακτῆρ τῶν 5 μυστηρίων ἀναγνωρίζεται παρ' ὑμῶν εὐκτέον θὰ ἦτο, ὅπως ἡ Ἀγγλ. Ἐκκλησία διατυπώσῃ ὀρισμένως τὸν ἀριθμὸν τῶν μυστηρίων ἀποδεχομένη, ὅτι καὶ τὰ 7 τυγχάνουσι θεοσύστατα παρὰ τὴν ἀνομολογουμένην ὑπεροχὴν 2 ἐξ αὐτῶν. Ἡ πρότασις ἡμῶν αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐξηγήσεις τῶν λόγων, δι' οὓς ὀνομάζονται παρ' αὐτοῖς τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία μυστήρια, χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται καὶ τὰ ἄλλα τοῦ τοιοῦτου χαρακτηρισμοῦ»²⁰. Ἀπὸ μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν τὸ τοιοῦτον ἐκτίθεται σαφῶς ἐν τοῖς «Ὅροις Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας (1921). Εἰς τὸν Ι' Ὄρον λέγεται, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Μυστηρίων δὲν διωρίσθη, οὔτε δι' ἀποστολικῆς παραδόσεως, οὔτε καὶ δι' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οὔτε δὲ καὶ μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ²¹. Ἐν συνεχείᾳ δέ, «Ἀναγνωρίζομεν δὴ ὅτι τὰ δύο Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας τῶν λοιπῶν ὑπερέχουσιν καὶ ἐν τῷ Εὐχολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας Ἀγγλίας τὰ δύο ταῦτα μόνα Μυστήριον ὀνομάζονται (α') ὡς ἐξωτερικὸν καὶ ὁρατὸν ἔχοντα σημεῖον ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ διαταχθέν, (β') ὡς καθόλου

17. ΝΠ 3(1921) 553. The Six Lambeth Conferences, p. 122. Lambeth Conference, Ib., p. 28.

18. Ἐγγοφα, σ. 19-20.

19. ΚΔ 2(1920)42.

20. ΝΠ 3(1921) 533.

21. Τὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου Ὁρθόδοξον θέσιν ἴδε παρὰ Χρ. Ἀνδρούτση, Δογματική, σ. 312-8.

όντα αναγκαῖα εἰς σωτηρίαν. Ἄλλὰ καὶ συμφωνοῦμεν ὅτι δύναται τὸ ὄνομα Μυστήριον ἄλλαις προσαφθῆναι τελεταῖς ταῖς ἐξωτερικόν τι καὶ ὁρατὸν σημεῖον καὶ ἐσωτέραν τινὰ πνευματικὴν χάριν ἐχοῦσαι, καὶ ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν ὀρθῶς χρησιμοποιεῖται τὸ ὄνομα καὶ περὶ ἄλλων ἱεροτελεστιῶν, οἷον περὶ τῆς Χειροτονίας, τῆς Ἐξομολογήσεως, τοῦ Χρίσματος, τοῦ Γάμου καὶ τοῦ Εὐχελαιίου»²². Οἱ Ἀγγλικανοὶ κληρικοὶ εἰς τὴν Δήλωσιν Πίστεως (1922) πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἀποκαλοῦσι Μυστήρια καὶ τὰ ἑπτὰ ἄνευ διακρίσεώς τινος. «6. Μολονότι ὁ ἀριθμὸς τῶν Μυστηρίων δὲν καθωρίσθη ἐπισήμως οὔτε ὑπὸ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως οὔτε ἀπὸ ἀποφάσεώς τινος Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δεχόμεθα ὅτι ἐν τῷ Βαπτίσματι, ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ἐν τῷ Χρίσματι, ἐν τῇ Μετανοίᾳ, ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ, ἐν τῷ Γάμῳ καὶ ἐν τῷ Εὐχελαιῷ εἰδικὴ τις καὶ προσηκουσα χάρις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν Ἀποστόλων τῶν ἐνεργούντων κατ' ἐντολὴν Αὐτοῦ καὶ ἀσπαζόμεθα τὸ ἔθος τοῦ καλεῖν τὰς ἑπτὰ ταύτας τελετὰς εἰδικῶς «μυστήρια»²³.

Ἐν τῇ Μικτῇ Δογματικῇ Ἐπιτροπῇ (1931) δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ σύνταξις μιᾶς ἀπὸ κοινοῦ δηλώσεως Ὁρθόδοξων καὶ Ἀγγλικανῶν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀπέδωκαν τὸν θεοσύστατον χαρακτῆρα, τὴν δι' ὁρατοῦ ἐξωτερικοῦ σημείου μετάδοσιν τῆς ἀοράτου χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα διὰ τὴν σωτηρίαν εἰς ὅλα τὰ Μυστήρια. Ἐδέχθησαν δ' ὅτι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία «ἐξέχουσι» τῶν ἄλλων, «τὸ πρῶτον ὡς εἰσάγον ἡμᾶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ δευτέρον ὡς ἐνοῦν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Χριστοῦ». Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπανελάβον σχεδὸν ἐπὶ λέξει τὰ ὅσα λέγονται ἐν τῷ Γ' Ὁρῷ Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας, ἀποκαλοῦντες καὶ τὰ λοιπὰ πέντε Μυστήρια, ἐπειδὴ κέκτηνται «ἐξωτερικὸν καὶ ὁρατὸν σημεῖον καὶ ἐσωτερικὴν πνευματικὴν χάριν» μὴ ἀποδίδοντες ὁμῶς εἰς αὐτὰ τὸν θεοσύστατον χαρακτῆρα, ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, καὶ τὴν καθολικὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῶν διὰ τὴν σωτηρίαν²⁴.

Ἐν τῇ ἐπισήμῳ Ἐκθέσει τῶν θεολογικῶν συνομιλιῶν τοῦ Βουκουρεστίου (1935) περιελήφθησαν ἐπὶ λέξει αἱ Δηλώσεις τῶν Ὁρθόδοξων καὶ Ἀγγλικανῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μικτῆς Δογματικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Λονδίνου (1931). Ἡ Ἀγγλικανικὴ ὁμῶς Ἀντιπροσωπεῖα συνεφώνησεν ἀπολύτως ὅπως παραπέμψῃ πρὸς μελέτην ἕνα νέον τύπον, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ ὑπεροχὴ τῶν δύο Μυστηρίων, Βαπτίσματος καὶ Θείας Εὐχαριστίας, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἐκλαμβάνουσι ταύτην αἱ Ὁρθόδοξοι καὶ ἡ μαρτυρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν λοιπῶν πέντε Μυστηρίων. Ἡ σημαντικὴ αὕτη

22. Ἄ. Ροσμαρῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 231.

23. Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄν., σ. 56.

24. Ἄ. Ροσμαρῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 252-3, 270-1, 284, Ο 7 (1932) 232. Ουατλείρων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄν., σ. 332.

δῆλωσις ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Συμφωνοῦμεν, ὅτι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ θεία εὐχαριστία, τὸ μὲν πρῶτον ὡς εἰσάγον ἡμᾶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ δευτέρα ὡς ἐνοῦσα ἡμᾶς μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας, ἐξέχουσι μετὰ τῶν θείων μυστηρίων. Συμφωνοῦμεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἅγια Γραφή καὶ ἡ Παράδοσις μαρτυροῦσι περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, τὸ χρίσμα, ἡ μετάνοια, ὁ γάμος, ἡ ἱερωσύνη καὶ τὸ εὐχέλαιον εἶναι ὡσαύτως μυστήρια, ἐν τοῖς ὁποίοις, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐξωτερικόν, ὁρατὸν σημεῖον ἱεουργεῖται, ἐσωτερικῆ, πνευματικῆ χάρις προσλαμβάνεται δι' αὐτῶν»²⁵.

Ἐν Μόσχᾳ (1956), οἱ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι ἐξέθησαν τὴν περὶ ἑπτὰ Μυστηρίων Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν. Οἱ Ἀγγλικανοί, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν δῆλωσιν αὐτῶν ἐν τῇ Μικτῇ Δογματικῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ 1931, ὑπεστήριξαν, ὅτι, μολονότι βασικῶς ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον ἄποψιν, παρὰ ταῦτα διακρίνει τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν ἀπὸ τὰ ἄλλα πέντε, διότι ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ εἰς Αὐτὸν τὸν Χριστόν. Πρὸς ἄρσιν δὲ πάσης ἀμφιβολίας «ἐβεβαίωσαν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τῶν Μυστηρίων αἱ γνώμαί των ἀπολύτως συμφωνοῦσι πρὸς τὰς δηλώσεις τῶν προγενεστέρων Ἀγγλοορθόδοξων Συνεδρίων, τοῦ 1931 καὶ 1935, ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Μυστηρίων»²⁶.

Μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα περὶ τῶν Μυστηρίων, γενήσεται ἐν συνεχείᾳ λόγος περὶ τῶν καθ' ἐν ἑκαστον ἐξ αὐτῶν.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ Μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος περιλαμβάνει τὰ περὶ τῆς ἐννοίας, τοῦ τρόπου τῆς τελέσεως, τῆς ἐνεργείας, τῆς μὴ ἐπαναλήψεως, τοῦ κύρους τοῦ παρὰ ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησιαστικαῖς τελουμένου Βαπτίσματος, τὰ περὶ νηπιοβαπτισμοῦ καὶ ἀναδόχων, ἅτινα σημεῖα εἶτε ἐπὶ μέρους εἶτε ἐν συνόλῳ ἐξετάζονται κατὰ τὰς ἑκατέρωθεν ἐπαφὰς καὶ συζητήσεις.

Ὁ Συνοδικὸς Τόμος τοῦ 1672 ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ Βαπτίσματος θεωρεῖ τὴν ἄφεςιν τοῦ προπατορικοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων, τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ μακροχρόνια καὶ διακηρύσσει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ καὶ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀναδόχου²⁷. Εἰς τὰς μετὰ τὸν Ὁρθόδοξον Πατριάρχων καὶ Ἀνωμότων ἐπαφὰς ἡ ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος τῶν μελῶν ἑκατέρας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξυπονοεῖται. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ', διὰ τῆς Ἐγκυκλίου αὐτοῦ (1870) ὅπως τελεῖται ἡ κήδευσις τῶν Ἀγγλικανῶν ὑπὸ ἡμετέρων κληρικῶν, ὅπου ἐλλείπουσιν Ἀγγλικανοὶ κληρικοί, ἐμμέσως ἀναγνωρίζει τὸ κύρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀγγλικανῶν, ἐφό-

25. Ἱ. Ν. Καρμίρη, ΟΠ, I, 372. Lambeth Occasional Reports, pp. 199-200.

26. H. M. Waddams, ed., Op. cit., pp. XX-XXI, 101-114. W. S. Schneirla Op. cit., pp. 15-6.

27. Ἱ. Ν. Καρμίρη, Μνημεῖα, II, 690-1.

σον τούς κηδευομένους θεωρεῖ Χριστιανούς βεβαπτισμένους²⁸. Τὸ Γ' Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ (1888) εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς, ἐθεώρει ὡς ἐμπόδιον διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων, τὸν ὑπερτονισμόν τοῦ ὑπ' αὐτῶν τελουμένου διὰ τρισσῆς ἀναδύσεως καὶ καταδύσεως Βαπτίσματος, «τὴν ὁποίαν πράξιν, οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἐμποδιζόν τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τῆς ἐπισήμου παραδοχῆς»²⁹.

Ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης, εἰς τὰς Ἀπαντήσεις του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, μετὰ πολλῆς συντομίας καὶ σαφηνείας ἐκτίθησι τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας περὶ τοῦ Βαπτίσματος. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας «Περὶ ἁγίου Βαπτίσματος διδάσκει, ὅτι τὸ Βάπτισμα δεόν νὰ τελεῖται πάντοτε δι' ὕδατος, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὑπερευλογημένης Τριάδος, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν (Ματθ. κη' 19). Συνιστᾷ τὸ διὰ καταδύσεως Βάπτισμα, ἀλλ' ἐπιτρέπει Βάπτισμα δι' ἐπίχυσεως. Προνοεῖ περὶ Βαπτίσματος δι' ἱερέως (ὑποκειμένου, ἐν περιπτώσει ἐφήβων εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐπισκόπου) ἢ, ἐν ἀπουσίᾳ ἱερέως, ὑπὸ διακόνου. Δὲν ἀκυροῖ ὅμως Βάπτισμα τελεσθὲν ὑπὸ λαϊκοῦ, ἂν δεόντως ἐτελέσθη. Διδάσκει ὅτι τηρητέον τὸ τῶν νηπίων Βάπτισμα, καθὼ συμφωνότατον μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ θεσπισθέντα. Διατάσσει ἵνα τὰ παιδιά προσάγονται εἰς τὴν κολυμβήθραν ὑπὸ τριῶν ἀναδόχων, δύο τοῦ αὐτοῦ ὡς τὸ παιδίον γένους, καὶ ἑνὸς τοῦ ἑτέρου γένους. Περὶ δὲ ἐνεργείας τοῦ Βαπτίσματος διδάσκει, ὅτι ἐνεργεῖ ὡς θάνατος τῆ ἁμαρτίας καὶ ὡς ἀναγέννησις εἰς δικαιοσύνην, συνεπαγομένον χαρίσματα ἅτινα ἐκ φύσεως οὐδόλως δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν. Δι' αὐτοῦ ἀναγεννώμεθα καθιστάμενοι μέλη τοῦ Χριστοῦ, τέκνα Θεοῦ καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Τὸ Βάπτισμα δὲν δύναται νὰ ἐπαναληφθῆ»³⁰. Ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς τὸ κύρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ὁρθοδόξων γίνεται ἐμμέσως ἀποδεκτόν, ἐφόσον οἱ Ἀγγλικανοὶ μεταδίδουσιν εἰς τούς Ὁρθοδόξους εἰς περιπτώσεις ἀνάγκης, ἄνευ διακρίσεώς τινος, τὴν θείαν Εὐχαριστίαν. Τὸ τοιοῦτον γίνεται ἀντιληπτόν, ἐκ τῆς ἀναλόγου ἀποφάσεως τοῦ Ε' ἐν Λάμπεθ Συνεδρίου τοῦ 1908³¹. Εἰς τὰς ἐν Ἀμερικῇ μεταξὺ τῆς Ρωσικῆς ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Εὐδόκιμον ἀντιπροσωπείας καὶ τῶν Ἐπισκοπιανῶν ἐπαφᾶς (1916), ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Εὐδόκιμος ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ἀγγλικανικοῦ ἢ οἰουδήτινος ἄλλου Καθολικοῦ Βαπτίσματος³².

28. Ἰ. Ν. Καμμίρη, Αὐτ., σ. 1024-5. Ἱερ. Κοτσώνη, ἐνθ' ἄν., σ. 126-7. Δ. Σ. Μπαλάνου, Περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, ἐνθ' ἄν., σ. 83.

29. The Six Lambeth Conferences, p. 168.

30. Ἐγγραφα, σ. 21-2.

31. The Six Lambeth Conferences, pp. 332, 424.

32. W. Ch. Emhardt, Op. cit., p. 15.

Ἡ ὑπὸ τὸν Μελέτιον Μεταξάκην Ὁρθόδοξος ἐπιτροπή, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐν Ὁξφόρδῃ (1918) συνομιλιῶν αὐτῆς, συνεζήτησε τὸ θέμα τοῦ Βαπτίσματος καὶ ἐξέθηκε τοὺς λόγους ὑπὲρ τῆς κατ'οικονομίαν ἀποδοχῆς τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος τῶν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν προσερχομένων Ἀγγλικανῶν. Εἰς τὴν Ἐκθεσὶν τῆς λέγεται, «ὕψ' ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων ἐδηλώθη, ὅτι δὲν ὑφίσταται, κυρίως εἰπεῖν, δυσχέρειά τις πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ ἐξηγήθη ἡ νῦν ὑφιστάμενη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο πρᾶξις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῆς δηλώσεως, ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀρθῇ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡ ὑφιστάμενη νῦν διάταξις περὶ ἀναβαπτισμοῦ τῶν ἑτεροδόξων, ἐκδοθεῖσα ἰδίως διὰ τοὺς ἐκ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν προσερχομένους. Ἡ διεξαχθεῖσα διεξοδικὴ συζήτησις ἤρην ἐκ τοῦ μέσου, ὡς καὶ ἐκ τῶν περαιτέρω σημειώσεων καταφαίνεται, τὰς ἐκ διαφορῶν περιπτώσεων προκληθείσας μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῶν Ὁρθοδόξων παρεξηγήσεις»³³. Οἱ δὲ Σέρβοι καὶ Ρουμᾶνοι Ὁρθόδοξοι, κατὰ τὴν συνάντησίν των μετ' Ἀγγλικανῶν ἐν Παρισίοις τὸ αὐτὸ ἔτος, δὲν βλέπουσι δυσκολίαν τινα διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀγγλικανῶν³⁴.

Ἐπὲρ τῆς κατ' Οἰκονομίαν ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀγγλικανῶν ἐξεδηλώθη καὶ ἡ εἰς Λάμπεθ μεταβάσα τὸ 1220 Πατριαρχικὴ ἀποστολή, ἐκφράσασα τὴν εὐχὴν ὅπως ἐφαρμόζηται παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς ἡ τρισὴ κατάδυσις καὶ περιορισθῇ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ ὑπὸ τῶν Διάκονων τέλεσις τοῦ Βαπτίσματος³⁵.

Μετὰ μίαν δεκαετίαν, εἰς τὰς ἐν Λάμπεθ συνομιλίαις (1930), «15) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολή ἐδήλωσεν, ὅτι κατὰ τὴν πρᾶξιν τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οἱ ἀγγλικανικῶς βαπτισθέντες δὲν ἀναβαπτίζονται»³⁶, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπανελάβεν ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων κατὰ τὰς ἀνεπισήμους ἐν Λάμπεθ τὸ 1948 ἐπαφάς. Ὁ αὐτός, προκειμένου περὶ τῶν ἀναδόχων, εἶπεν, «ὅτι ὁ ἀνάδοχος δέον ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν ἰδίαν καὶ ὁ ἀναδεκτὸς Ὁμολογίαν, δεδομένου ὅτι οὗτος ἀναλαμβάνει τὴν κατήχησιν τοῦ βαπτιζομένου. Τοῦτο δὲν ἀποκλείει τὴν παράστασιν Ἀγγλικανῶν, κατὰ τὸ Βάπτισμα ὡς συναναδόχων... ἀλλ' οὗτοι δὲν εἶναι ἢ ἀπλοὶ μάρτυρες κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»³⁷.

Κατὰ τὰς ἐκατέρωθεν ἐπαφάς, προκειμένου περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος παρὰ τοῖς Ὁρθοδόξοις καὶ τῆς Βεβαιώσεως (Confirmation)

33. ΚΔ 2 (1920) 43-4, 208-212. W. Ch. Emhardt, Ib., p. 16.

34. W. Ch. Emhardt, Ib., p. 17.

35. ΝΠ 3 (1921) 529-530. Cl. Lialine, Op. cit., p. 60.

36. Ἄ. Ροσμαρῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 197. Ο 5 (1930) 356. Cl. Lialine, Op. cit.

37. Θυατείρων Γερμανοῦ, Τὸ ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας Ο 23 (1948) 366-7.

παρά τοῖς Ἀγγλικανοῖς, ἐξητάσθησαν ἰδίως ἡ σημασία—ἐννοια αὐτοῦ, ὁ τρόπος τελέσεως, ἡ σχέση αὐτοῦ πρὸς τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ δι' αὐτοῦ πρόσληψις τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Κατὰ τὸν Τόμον τοῦ 1672, δεῦτερον μετὰ τὸ Βάπτισμα ἔρχεται «τὸ τοῦ ἀγίου μύρου, ἐν ᾧ τὴν πνευματικὴν ἰσχύν ἀναλαμβάνομεν, τοῦ δύνασθαι παρρησιᾷ κηρύττειν ὅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ πιστευόμεν»³⁸. Τὸ Γ' ἐν Λάμπεθ Συνέδριον (1888), ἐθεώρει ὡς ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐνωσιν ἐκτὸς τοῦ Ὀρθοδόξου Βαπτίσματος, τὸν παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις τρόπον τελέσεως τοῦ χρίσματος, ὅπερ δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἰσάξιον πρὸς τὴν βεβαίωσιν τῶν Ἀγγλικανῶν, ἐφόσον ἐν τῷ Ὀρθοδόξῳ Μυστηρίῳ ἐλλείπει ἡ ἐπίθεσις τῶν Χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου καὶ τελεῖται συνήθως τοῦτο ἐπὶ τῶν βρεφῶν, τῶν μὴ ἐχόντων ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ των, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἀνεγνωρίζεται τὸ κύρος τοῦ παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις τελουμένου Μυστηρίου³⁹. Ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὀνομασίας, τῆς σπουδαιότητος, τῶν σχέσεων πρὸς τὸ Βάπτισμα καὶ τοῦ τρόπου τελέσεως τοῦ Μυστηρίου τῆς Βεβαίωσης. «Χρῶμεθα τῷ ὀνόματι Confirmation ἐπὶ τῇ τελειώσει τοῦ Βαπτίσματος, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν τῇ Δύσει· ἀλλαχοῦ ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα Χρῖσμα, ἢ Σφράγισις. Καὶ τὰ τρία ταῦτα ὑπεμφαίνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγων. «Ὁ δὲ βεβαίων ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς Θεός, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν» (Β' Κορ. α', 21, 22). «Μεγάλην προσέμει—ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας—σπουδαιότητα εἰς τὴν Βεβαίωσιν (ἦτοι τὸ Χρῖσμα), ὡς εἰς παρεπόμενον συμπλήρωμα τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος». «Προσῆκον δ' αὐτοῦ—τοῦ Βαπτίσματος—συμπλήρωμα εἶναι ἡ Βεβαίωσις (ἦτοι τὸ Χρῖσμα), ἥτις παρ' ἡμῖν ἀπονέμεται εἰς μόνους τοὺς εἰς ἡλικίαν κρίσεως (years of discretion) ἐλθόντας. Πάντες δὲ οἱ προσάγοντες παῖδια εἰς Βάπτισιν παραγγέλλονται νὰ φροντίσωσιν, ὅπως παρουσιασθῶσι βραδύτερον πρὸς Βεβαίωσιν (Χρῖσμα)»⁴⁰.

Εἰς τὰς ἐν Ὁξφόρδῃ (1918) μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν ἀνεπισήμους θεολογικὰς συζητήσεις ἀνεπιτύχθη διεξοδικῶς τὸ περὶ Χρίσματος—Βεβαίωσης θέμα. Κατὰ τὸν Κοσμήτορα Headlam «Καὶ ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ δύο ὑπάρχουσι κυρίως διαφοραὶ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, ὡς πρὸς τὸν τύπον καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τοῦ μυστηρίου, διότι ἐνῶς ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία χωρίζει τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπὸ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος, παρέχουσα αὐτὸ τοῖς ἤδη βεβαπτισμένοις εἰς προκεχωρηκυῖαν, ὅπως δῆποτε, ἡλικίαν καὶ τελεῖ τοῦτο, σχετικῶς πρὸς τὸν τύπον, μόνον διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία παρέχει τὸ μυστήριον εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα, ὁ δὲ τύπος αὐτοῦ εἶναι ἡ δι' ἡγιασμένου ἐλαίου χρίσις τοῦ ἤδη βα-

38. Ἰ. Ν. Καρμίρη, ἐνθ' ἄν., II, 690.

39. The Six Lambeth Conferences, p. 168.

40. Ἐγγραφα, σ. 14, ὑποσημ. 1., σ. 20, 22.

πτισθέντος». Οἱ δὲ Ὁρθόδοξοι ἐνέμειναν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ β' σημείου, τοῦ χρόνου δηλ. τῆς τελέσεως τοῦ Μυστηρίου εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα. Κατὰ τὰς κρίσεις τῆς Ὁρθοδόξου ἐπιτροπῆς, «ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἀντίληψις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς ὀρθὴ ἡ πράξις αὐτῆς, καθ' ἣν τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος δέον νὰ τελεῖται εὐθὺς μετὰ τὸ Βάπτισμα». Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος ἔθιξε καὶ τὸν τρόπον εἰσδοχῆς τῶν Ἐτεροδόξων καὶ τῶν ἐπανιόντων εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν διὰ τοῦ Χρίσματος, χρησιμοποιοῦσας τὸν ὄρον «ἀναχρίσθαι», μολονότι, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον πρᾶξιν, τὸ τοιοῦτον δὲν θεωρεῖται ἐπανάληψις τοῦ Μυστηρίου. «Τὸ Χρῖσμα, καθ' ἡμᾶς, εἶναι ἡ σφραγὶς τῆς εἰσόδου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦτο ἐνῶ, κατὰ τὰ προλεχθέντα, δὲν ἀναβαπτίζομεν τὸν εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς ἄλλην Ἐκκλησίαν βαπτισθέντα ἀναχρίομεν καὶ αὐτὸν τὸν πρότερον ὀρθοδόξως χρισθέντα ἀπὸ ἄλλης Ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του ἐπιστρέφοντα»⁴¹. Εἰς τὰς κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος συνεδρίας Ὁρθοδόξων Σέρβων, καὶ Ρουμάνων μετ' Ἀγγλικανῶν ἐν Παρισίοις, συζητουμένου τοῦ κατὰ πόσον οἱ Ἀνατολικοὶ θὰ ἀνεγνώριζον τὸ κύρος τοῦ Χρίσματος τῶν Ἀγγλικανῶν, συμφωνήθη ἀπὸ κοινοῦ, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῇ ὑπ' ὄψιν τῶν ἀρμοδίων ἐκατέρας Ἐκκλησίας, λόγῳ ἀμέσου σπουδαιότητος⁴².

Ἡ κατὰ τὰς ἐν Λάμπεθ τοῦ 1920 ἐπαφὰς Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν συζητήσεις ἐπὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος ἐμφανίζεται ὡς μία συνέχεια τῶν συζητήσεων τοῦ 1918, μεταξὺ τῆς ὑπὸ τὸν Ἀθηνῶν Μελέτιον ἀντιπροσωπείας καὶ Ἀγγλικανῶν. Οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ ἐνταῦθα ἐπέμειναν, ὡς καὶ πρότερον, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τελέσεως τοῦ Μυστηρίου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς τελέσεως τοῦτου ἀμέσως μετὰ τὸ Βάπτισμα. Τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τοῦ παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς τελουμένου Μυστηρίου τὸ ἐξήρτησαν ἐκ τῆς ἐπιλύσεως ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων τοῦ τελείως ἐγκύρου καὶ κανονικοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Ἱεραρχίας καὶ Ἱερωσύνης⁴³. Κατὰ τὰς ἀνεπισήμους ἐν Λάμπεθ ἐπαφὰς (Η', 1948) ὁ Θυατείρων Γερμανὸς εἶπεν, ὅτι αἱ ἐκασταχοῦ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀδέχονται τοὺς Ἀγγλικανοὺς προσερχομένους, μόνον διὰ Χρίσματος»⁴⁴. Κατὰ τὰς ἐν Μόσχᾳ συνομιλίαις (1956), ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰόρκης ἐξέθεσε τὸν παρὰ ταῖς δυσὶν Ἐκκλησίαις κρατοῦντα τύπον τελέσεως τοῦ Μυστηρίου, λέγων, ὅτι «ἀμφοτέραι αἱ Ἐκκλησίαι δέχονται μίαν κοινὴν δι-

41. ΚΑ 2(1920) 44, 212-7. Χρ. Ἀνδρούτσου, ἐνθ' ἀν., σ. 340-1. Ἰ. Ν. Καμίρη, Σύνοψις τῆς Δογματικῆς Διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, σ. 98. W. Ch. Emhardt, Op. cit., p. 16.

42. Ἱερ. Κοτσῶνη, ἐνθ' ἀν., σ. 138. W. Ch. Emhardt, Ib., p. 17.

43. ΝΠ 3(1921) 530-1. Θυατείρων Γερμανοῦ, Ἡ Προσέγγισις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων Ο 9(1934) 333.

44. Θυατείρων Γερμανοῦ, Τὸ ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ο 23(1948) 366.

δασιαλίαν ἐπὶ τῆς πράξεώς των». Οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι ἐπέμειναν πάλιν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀμέσου τελέσεως τοῦ Χρίσματος μετὰ τὸ Βάπτισμα. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Σμολένσκ Μιχαὴλ εἶπεν, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία—λέγε Ρωσικὴ Ὀρθόδοξος—δέχεται τὸ κῦρος τῆς παρὰ τοῖς Ἐτεροδόξοις τελουμένης Βεβαιώσεως, ἐφόσον δέχεται τοὺς εἰς αὐτὴν προσερχομένους ΡΚαθολικοὺς μόνον διὰ τῆς ἀποκηρύξεως τῶν πλανῶν τοῦ ΡΚαθολικισμοῦ καὶ ἄνευ Χρίσματος⁴⁵.

Αἱ ἐπὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας γενόμεναι συζητήσεις ὑπῆρξαν συνεχεῖς καὶ σοβαραί, ἀπέβλεψαν δέ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμφωνιών, εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἐπίτευξιν μεγαλύτερου βαθμοῦ συμφωνίας ἐφόσον ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τὸ Μυστήριον τῆς μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μελῶν τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐνότητος ἡμῶν. Ἐθίγησαν κατ' αὐτὰς ἡ ἔννοια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Μυστηρίου, ὁ τρόπος μεταβολῆς τῶν στοιχείων, ἡ περὶ πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Μυστηρίῳ διδασκαλία, ἡ στιγμή τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων, ἡ ἔννοια τοῦ Μυστηρίου ὡς θυσίας ἐξίλαστηρίου, ἡ ὑπὸ τὰ δύο εἶδη μετάληψις καὶ ὁ τρόπος προσελεύσεως τῶν πιστῶν εἰς αὐτό. Ὁ Συνοδικὸς Τόμος τοῦ 1672 περιέχει ἐν συντομίᾳ τὰ κύρια σημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας περὶ τοῦ Μυστηρίου τούτου, τὸ περὶ πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Μυστηρίῳ, τὸ περὶ μεταποιήσεως τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ κατὰ τὴν στιγμήν τῆς Ἐπικλήσεως, τὸ περὶ παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ὄλου ἐν τῇ ὁλότῃ καὶ ἐν παντὶ μέρει ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τοῦ Μυστηρίου, τὸ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀξίως καὶ ἀναξίως μεταλαμβανόντων, τὸ περὶ τῆς λατρείας τῶν τιμίων δώρων καὶ τῆς προσφορᾶς θυσίας «ὑπὲρ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ζώντων καὶ κεκοιμημένων»⁴⁶. Εἰς τὴν Ἀλληλογραφίαν αὐτῶν μετὰ τῶν Ἀνωμότων οἱ Ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι ἀνέπτυσαν τὴν Ὀρθόδοξον περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας διδασκαλίαν. Ἀμφοτέρωθεν κατεδείχθη συμφωνία ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς παροχῆς τῆς Θείας Μετάληψεως πρὸς τοὺς πιστοὺς ὑπὸ τὰ δύο εἶδη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παρὰ Λατίνους κρατοῦσαν εἴδην. Οἱ Ἀνόμοτοι ἐπέμεινον ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς χρήσεως τοῦ ὄρου «μεταβολή», ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων χρησιμοποιουμένου ὄρου «μετουσίωσις», οἵτινες ἀντὶ τοῦ ὄρου τούτου, παρέθετον καὶ τὰ ῥήματα «μεταβάλλεσθαι», «μεταρρυθμίζεσθαι», «μεταποιεῖσθαι», συναφῶς δὲ ἐξέθετον καὶ ἄλλα σημεῖα, ἀναπτυσσόμενα ἐν τῷ Συνοδικῷ Τόμῳ τοῦ 1672⁴⁷. Τὸ θέμα τῆς Εὐχαριστίας καὶ τῆς Μετουσίωσεως συγκαταλέγεται μετὰ τῶν συζητηθέντων κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξάνδρου Λυκούργου εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν (1870), χωρὶς νὰ ἐξετασθῇ ἢ ὑποδειχθῇ καὶ ὁ τρόπος τοῦ

45. H. M. Waddams, ed., *Op.*, cit., pp 106-7.

46. I. N. Καμύρη, *Μνημεῖα*, II, 690-1.

47. *Αὐτ.*, II, 785-6, 806, 812-3.

συμβιβασμοῦ⁴⁸. Ὁ χαρακτήρ τῆς ἐξιλαστηρίου θυσίας ἐτονίσθη δεόντως ἐν τῷ Α' Συνεδρίῳ τῆς Βόννης (1874), ἐλέχθη δὲ δι' ἡ Θεία Εὐχαριστία «εἶναι ἐπίσης ἐν ἱερὸν δεῖπνον, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ πιστοὶ, λαμβάνοντες τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἔχουσι κοινωνίαν ὁ εἰς μετὰ τοῦ ἄλλου» (Α' Κορ. 10,17)⁴⁹. Ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης εἰς τὰς Ἀπαντήσεις του παραθέτει τὰ ἐπὶ τοῦ Μυστηρίου τούτου κρατοῦντα ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα τοῦ Μυστηρίου. «Ὁ ἄρτος, ὁ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν χρήσει, εἶναι ἐνζυμος· ἀλλ' ὁ ἄζυμος δὲν ἀπαγορεύεται. Ὁ δὲ οἶνος δύναται νὰ ᾖ ἄκρατος ἢ κεκραμένος μετ' ὕδαρ. Εἰς οὐδένα πλὴν ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἐπιτρέπεται ἡ ἀγίασις τῆς Εὐχαριστίας». Ἐκ μιᾶς εὐχῆς τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἐν τῷ Εὐχολογίῳ καταχωρουμένης, ἐξάγεται ἡ περὶ θυσίας ἀποψις, ἥτις ἐκλαμβάνεται «ὡς θυσία αἰνέσεως καὶ εὐχαριστίας». Οἱ πιστοὶ ἐν τῷ Μυστηρίῳ μεταλαμβάνουσιν ἀληθῶς τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐνοῦνται μετ' Αὐτοῦ. Περὶ δὲ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Μυστηρίῳ λέγονται ἐκφραστικῶς τὰ ἀκόλουθα: «Ἀποστέργομεν ὁμοῦ σχολαστικούς ὀρισμούς περὶ τοῦ μέσου ἢ τοῦ τρόπου τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἣν ὁμολογοῦμεν ἀληθῆ καὶ γνησίαν, καί, ἀκολούθως, γινομένην κατὰ μυστηριώδη τινά, ἀνέκφραστον καὶ πνευματικὸν τρόπον»⁵⁰.

Ἐκτοτε, καθ' ὄλον τὸν Κ' αἰῶνα, τὸ θέμα τοῦτο θὰ συζητῆται εἰς ὅλας τὰς ἐκατέρωθεν ἐπαφάς, ἴσως περισσότερο παντὸς ἄλλου, εἴτε ἐν συναρτήσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς μυστηριακῆς ἐπιουινωσίας ἢ τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων γενικῶς, ἅτινα ἐξητάσθησαν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, εἴτε καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐνταῦθα ἀναπτυσσόμενα σημεῖα. Κατὰ τὰς ἐν Λάμπει συζητήσεις τοῦ 1920, οἱ Ὁρθόδοξοι τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας τῶν Ἀγγλικανῶν ἐξήρησαν, καθὼς καὶ περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος ἐλέχθη, «ἐκ τοῦ ἐγκύρου καὶ κανονικοῦ τοῦ τελούντος τὸ μυστήριον». Ἐξέφρασαν δὲ τὴν εὐχὴν ὑπὲρ τῆς ἀκριβέσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Μυστηρίου τούτου τῶν Ἀγγλικανῶν «καὶ διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς Εὐχαριστίας ὡς θυσίας καὶ δὴ ἐξιλαστικῆς, προστεθῆ δ' ἅμα εἰς τὴν ἰ. τελετὴν αὐτῆς καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ Πνεύματος ἢ πρὸς μεταβολὴν τῶν ἁγίων δώρων ἀναγκαία. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐχαρίστως ἠκούσαμεν, ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐν Σικωτία καὶ Ἀμερικῇ γίνεται χρῆσις παρομοίας εὐχῆς, ἥτις θὰ εἰσαχθῆ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ βιβλίου τῶν Προσευχῶν. Παρατηρήσαμεν καὶ μερικώτερά τινα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀντικατάστασιν εἰ δυνατόν, τῶν ὁστιῶν διὰ τοῦ ἄρτου, ὅπερ καὶ ἐνιαχοῦ παρ' αὐτοῖς τηρεῖται, καὶ ὡς πρὸς τὴν κρᾶσιν τοῦ οἴνου μετὰ ὕδατος. Θιγέντος τοῦ ὄρου «μ ε τ ο υ

48. Δ. Σ. Μπαλάνου, Ἀλέξανδρος Λυκούργος, σ. 34.

49. C. B. Moss, Op. cit., 264, 266.

50. Ἐγγραφα, σ. 22-5.

σίωσις, ὅστις παρέχει ἀφορμὰς παρεξηγήσεων, ἐνομίσαμεν ὅτι πρὸς διευκλύνειν τοῦ ζητήματος ἠδυνάμεθα νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ μεταβάλλεσθαι καὶ μεταποιεῖσθαι δι' ὧν δηλοῦται ἡ πραγματικὴ μεταβολή»⁵¹.

Εἰς τοὺς "Ὅρους Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας, (1921, ΙΑ'), λόγου γενομένου περὶ τοῦ τρόπου τῆς παρουσίας τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐν τῇ Θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ, ἐπαναλαμβάνονται σχεδὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Σαλισβουρίας Ἰωάννου λεγόμενα. «Συμφωνοῦμεν ὅτι τοῦτο θεῖόν ἐστι μυστήριον τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαῖνον ἐνόησιν, καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τὴν πίστιν αὐτῆς ἐπαρκῶς ἐξέφρασεν ἐν ταῖς θεαῖς αὐτῆς Λειτουργίαις· συμφωνοῦμεν δὲ καὶ ὅτι περὶ τῆς θεῖας Εὐχαριστίας διδασχὴ ἢ κατὰ τὰς θεῖας προκειμένη Λειτουργία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν θεῖαν Λειτουργίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τὰς τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀγγλίας συγκοινωνουσῶν Ἐκκλησιῶν ἀποκρῶσά ἐστι καὶ ἐπαρκῆς»⁵². Οἱ Ἀγγλικανοὶ Κληρικοί, οἱ ὑπογράφοντες τὴν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Δήλωσιν τῶν (1922), δέχονται τὴν προσφορὰν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας τῆς Εὐχαριστίας ὑπὲρ ζώντων τε καὶ τεθνεώτων, τὴν χρῆσιν τῶν ὄρων «μεταβάλλεσθαι», «καθίστασθαι» κατὰ τὸν ἁγιασμόν τῶν Τιμίων Δώρων, τὴν λατρευτικὴν προσκύνησιν τούτων, περὶ δὲ τοῦ τρόπου τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς πραγματικῆς παρουσίας, ὅτι «πρόκειται ἐνταῦθα περὶ θείου μυστηρίου ὑπερβαίνοντος τὴν ἀνθρωπίνην κατάληψιν»⁵³.

Σημαντικὸν βῆμα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐνόητος ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας δηλώσεως τῶν Ἀγγλικανῶν ἐν ταῖς θεολογικαῖς συζητήσεσι τοῦ Λάμπειθ (1930). Τὸ ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων τεθὲν ἐρώτημα εἶχεν ὡς ἐξῆς: «Δέχεται ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος γίνονται Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ καὶ ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας εἶναι θυσία πνευματικὴ ἰλαστήριος ὑπὲρ ζώντων καὶ τεθνεώτων;» Ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο ἰκανὴ συζήτησις, ἣτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἀπαντητικὴν δήλωσιν τῶν Ἀγγλικανῶν ἐπὶ τοῦ τεθέντος ἐρωτήματος. «11) Οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν, ὅτι ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἀπὸ Σῶμα καὶ πρὸς Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς μεταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐν τῷ Κυριακῷ Δείπνῳ» καὶ ὅτι τὸ Σῶμα δίδεται, λαμβάνεται καὶ ἐσθίεται, ἐν τῷ Δείπνῳ μόνον κατὰ τρόπον οὐράνιον καὶ πνευματικόν καὶ ὅτι μετὰ τὴν μετάληψιν τὰ ἀπομένοντα καθηγιασμένα δῶρα θεωροῦνται μυστηριαδῶς ὡς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ· πρὸς τούτους ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία διδάσκει τὸ δόγμα περὶ τῆς θεῖας Εὐχαριστίας ὡς θυσίας, ὡς ἐξέτεθη τοῦτο ἐν τῇ ἀπαντήσεσι τῶν Ἀρχιεπισκόπων Καντουαρίας καὶ Ὑόρκης πρὸς τὸν

51. ΝΗ 3 (1924) 531.

52. Ἄ. Ροσμαρῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 232.

53. Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄν., σ. 57.

Πάπαν Λέοντα XIII περὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν· καὶ ὡσαύτως ὅτι κατὰ τὴν προσφορὰν τῆς θείας Εὐχαριστίας ὡς θυσίας ἢ Ἀγγλικανικῆ Ἐκκλησία δέεται ὅπως «διὰ τῶν ἀξιομισθιῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸ Αἷμα Αὐτοῦ ἡμεῖς καὶ ἡ ὅλη Ἐκκλησία Σου, ὡς ἐγκλείουσα τὸ ὅλον ἄθροισμα τῶν πιστῶν ζώντων καὶ τεθνεώτων, τύχωμεν ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ὅλων τῶν ἄλλων δωρεῶν τῶν ἀπορρουσῶν ἐκ τοῦ πάθους Αὐτοῦ». 12) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ οὕτω γενομένη ἔκθεσις τῆς Ἀγγλικανικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ὡς θυσίας εἶναι ἱκανοποιητικὴ καὶ θὰ συμφῶναι πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν, ἂν συνετάσσετο ἔκθεσις ἐν πάσῃ σαφηνίᾳ⁵⁴. Ἡ Μικτὴ ἐν Λονδίῳ Δογματικὴ Ἐπιτροπὴ (1931) ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν τῆς ὑποβολῆς τῶν ὡς ἄνω σημειῶν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς Συνελεύσεις καὶ Συνόδους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας⁵⁵.

Ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἀγγλορθόδοξος ἐπιτροπὴ (1935) ἐσημείωσεν ἀρκετὴν πρόοδον διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ παραδοχῆς τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς θυσίας, τῆς μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ καὶ τῆς παραμονῆς τῶν Τιμίων Δώρων. Περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐγένετο «ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ» παρὰ τῶν πάντων ἢ ἀκόλουθος ἔκθεσις: 1) Κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς προετέλεσε τὴν θυσίαν τοῦ θανάτου Αὐτοῦ, προσενέγκας ἑαυτὸν ὡς τροφήν εἰς τοὺς Ἀποστόλους ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ ἄρτου, εὐλογηθέντος ὑπ' Αὐτοῦ. 2) Ἡ θυσία ἢ προσενεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, προσηνέχθη ἐφ' ἅπαξ ὑπὲρ πάντων, ἐξελισσὶ τὰς ἁμαρτίας ζώντων καὶ νεκρῶν καὶ καταλλάσσει ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ. Δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν πάλιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. 3) Ἡ θυσία ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τελεῖται διηνεκῶς ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ἀναιμάκτως ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου διὰ τοῦ ἱερουργούντος ἱερέως καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα κοινωνήσῃσι τῶν καρπῶν τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίας οἱ προσφέροντες τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν, ἐκεῖνοι ὑπὲρ ὧν προσφέρεται, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες μεταλαμβάνουσι ἀξίως τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. 4) Ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀγιάζομενοι μεταβάλλονται εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Πῶς; Τοῦτο εἶναι μυστήριον. 5) Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς θείας εὐχαριστίας παραμένουσιν ὡς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐφ' ὅσον χρόνον ὑπάρχουσι τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς θείας εὐχαριστίας. 6) Ὅσοι μεταλαμβάνουσι τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς

54. Ἀ. Ροσμαρῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 177-184, 195-6. Ο 5(1930)468-471. 530, 355-6. Θυατεῖρων Γερμανοῦ, Ἡ Προσεγγίσις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, ἐνθ' ἄν. σ. 332-3, ἐνθα λέγεται, ὅτι ἡ συζήτησις «κατέληξεν εἰς ἐπαρκῆ διὰ τὸν σκοπὸν συμφωνίαν» καὶ αἱ δηλώσεις τῶν Ἀγγλικανῶν «κατέστησαν καταφανῆ τὴν ἐγγύτητα τῶν δύο ἀντιλήψεων». Κ. Δυοβουνιάτου, ἐνθ' ἄν., σ. 13-4, 14, ὑποσημ. 1.

55. Ἀ. Ροσμαρῆ, ἐνθ' ἄν., σ. 253-4. Ο 7(1932)233.

θείας εὐχαριστίας ἀληθῶς κοινωνοῦσι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν»⁵⁶. Κατὰ τὰς ἀνεπισήμους ἐν Λάμπεθ (Ἡ' 1948) ἐπαφὰς μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν, ὁ Θυατεῖρων Γερμανὸς εἶπεν, ὅτι «προκειμένου περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἰσχύουσι τὰ λεχθέντα τότε ἐν τῇ συναντήσει» τοῦ 1930⁵⁷. Ἐν Μόσχα (1956), τόσον διὰ τῶν ἀναγνωσθεισῶν εἰσηγήσεων, ὅσον καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης συζητήσεως, ἐγένετο ἐκτενὴς λόγος περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Κατὰ τὰς συζητήσεις ἐθίγη κυρίως ὁ τρόπος τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἡ χρῆσις τῶν ὄρων μετουσίωσις, μεταβολή, κ.τ.λ., κατεδείχθη ὅτι ὑφίσταται ἰκανὸς βαθμὸς ὁμοιότητος ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδήλωσαν, ὅτι δέχονται τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὁρθοδόξων ἐπὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ἁγίων Δώρων ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστίᾳ⁵⁸.

Τέταρτον εἰς τὴν σειρὰν τῶν Μυστηρίων ἐρχεται τὸ Μυστήριον τῆς Ἐξομολογήσεως ἢ Μετανοίας, «δι' οὗ τῶν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτημάτων ἀφιεμένων, τὰ ἀγαθὰ αὐθις ἀναλαμβάνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὰ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπολωλότα» κατὰ τὸν Συνοδικὸν Τόμον τοῦ 1672⁵⁹. Ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς Ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν, δημοσίᾳ ἢ καὶ ἐνώπιον ἱερέως, καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπεφάνθη τὸ ἐν Βόννη Συνέδριον τοῦ 1874⁶⁰. Τὴν ὑπαρξίν τοῦ τοιοῦτου θεσμοῦ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ διδάσκει ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης. «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας... ἐν κατανύξει προσφέρει τοῖς μετανοοῦσι, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ τὴν καταλλακτικὴν δύναμιν τοῦ Σωτῆρος»⁶¹. Ἡ εἰς Λάμπεθ μεταβᾶσα τὸ 1920 Πατριαρχικὴ ἀποστολὴ εἰς τὴν ἔκθεσίν τῆς λέγει, ὅτι τὸ θέμα τῆς Μετανοίας—Ἐξομολογήσεως ἐθίγη προηγουμένως κατὰ τὴν συνάντησιν Ἀγγλικανῶν μετὰ Σέρβων καὶ Ρουμάνων Ὁρθοδόξων. «Ἐν σχέσει πρὸς τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως ἐδηλώθη εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν Σέρβων καὶ Ρουμάνων, ὅτι πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς κατήντησε τοῦτο ἄπλοῦς τύπος καὶ ὅτι παρὰ Σέρβοις δὲν ὑπάρχει ἢ καὶ ἰδίαν ἐξομολόγησις. Ἐφ' ᾧ καὶ ἠρωτήθημεν, ἂν παρ' ἡμῶν οἱ ἐξομολογούμενοι ἐξομολογοῦνται ὁμαδικῶς ἢ κατ' ἰδίαν. Ἐδώκαμεν τὰς δεούσας ἐξηγήσεις»⁶².

56. Ἰ. Ν. Καρμίση, ΟΠ, I, 374. Lambeth Occasional Reports, p. 197. G. K. A. Bell, Op. cit., 111, 44-5.

57. Θυατεῖρων Γερμανοῦ, Τὸ ἐν Λάμπεθ Συνέδριον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ο 23 (1948) 366.

58. H. M. Waddams, ed., Op. cit., pp. XX, 107-9. W. S. Schneirla, Op. cit., p. 16.

59. Ἰ. Ν. Καρμίση, Μνημεῖα, II, 690.

60. C. B. Moss, Op. cit., p. 264.

61. Ἐγγράφα, σ. 19-20.

62. ΝΠ 3(1921)539, Θυατεῖρων Γερμανοῦ, Ἡ Προσέγγις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, ἐνθ' ἀν., σ. 333.

Τὸ ὅτι ἐλέχθη περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαναληφθῆ καὶ περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης, ὅπερ συζητεῖται διαρκῶς ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπαφαῖς καὶ συνομιλίαις. Καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κατεβλήθησαν συνεχεῖς προσπάθειαι διὰ τὴν ὅσον τὰ δυνατόν σαφεστέραν ἐκθεσιν τῆς θέσεως ἐκάστης Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ δυνατοῦ βαθμοῦ συμφωνίας. Ἐγένοντο συζητήσεις σχετικαὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς Ἱερωσύνης ὡς Μυστηρίου ἢ οὐ, τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς Ἱερωσύνης, τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν, τὴν ἀγαμίαν, τὸν Γάμον καὶ τὸν β' τοιοῦτον τοῦ κλήρου συναφῶς δὲ καὶ περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Ὁ Τόμος τῆς Συνόδου τοῦ 1672 ἐν μᾶ συντόμῳ προτάσει δίδει τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τοῦ Μυστηρίου τούτου. «Τὸ τῆς Ἱερωσύνης, νενομοθετημένον ὑπὸ Χριστοῦ, μεταδοτικὸν θείας χάριτος, καὶ τελεστικὸν τῶν λοιπῶν μυστηρίων» ἐστίν. Περαιτέρω λέγεται, ὅτι ἡ ἀρχιερωσύνη εἶναι ἀναγκαῖα τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς μόνος καθιστῶν τοὺς ἱερεῖς καὶ καθιστάμενος εἰς τὸ ἀξιώματὸς τοῦ ὑπὸ ἄλλων ἱεραρχῶν⁶³.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου εἰς Ἀγγλίαν (1870), ἐν ταῖς θεολογικαῖς συνομιλίαις μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλυ καὶ ἄλλων Ἀγγλικανῶν, ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐκατέρωθεν ἱστορικῶς κρατοῦσαι ἀπόψεις ἐπὶ τῆς Ἱερωσύνης καὶ τοῦ β' γάμου τῶν ἐπισκόπων⁶⁴. Ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης ἐκφράζεται ἐκτενεστέρον πως περὶ τῆς Ἱερωσύνης ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατ' αὐτόν, «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας τελεῖ λίαν ἐπισήμως τὰς Χειροτονίας, ὡς ἐχέγγυον τοῦ τηρεῖν τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως, τοῦ κυβερνᾶν ὀρθῶς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοῦ τελεῖν τὰ Μυστήρια μετὰ κύρους».

Οὗτος τὴν ὑπαρξίν τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς Ἱερωσύνης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων στηρίζει ἐπὶ τοῦ Προοιμίου τοῦ Χειροτονητικοῦ, ὅπερ συναποτελεῖ μέρος τοῦ Εὐχολογίου. «Φανερόν εἶναι πᾶσι τοῖς ἐπιμελῶς ἀναγινώσκουσι τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ αἱ Τάξεις αὗται τῶν Λειτουργῶν—Ἐπίσκοποι, Ἱερεῖς καὶ Διάκονοι». Κατόπιν ἐκτίθενται τὰ ἐξῆς σημεῖα: τὰ κανονικὰ προσόντα τῶν χειροτονουμένων, τὰ οὐσιώδη διὰ τὴν ἔγκυρον Χειροτονίαν, ποῖοι οἱ χειροτονοῦντες καὶ τὸ ἔργον καὶ ἡ διάκρισις τῶν ἀνηκόντων εἰς ἕνα ἕκαστον βαθμόν. «Τὰ οὐσιώδη εἰς ἔγκυρον χειροτονίαν εἶναι ἡ παρουσία καὶ ἱεροπραξία τοῦ καταλλήλου λειτουργοῦ καὶ ἡ ἐκφώνησις τῆς προσηκούσης δεήσεως, ὁμοῦ μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν. Διάκονος παρ' ἡμῖν χειροτονεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου μόνου. Πρεσβύτερος χειροτονεῖται ὑπὸ ἐπισκόπου τῇ συμπράξει ἐτέρων πρεσβυτέρων, οἵτινες

63. Ἵ. Ν. Καρμίρη, ἽΕνθ' ἄν., Ἵ, 690-2.

64. Δ. Σ. Μπαλάνου, ἽΕνθ' ἄν., σ. 34.

συμμετέχουσι τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν· ἀλλὰ μόνος ὁ ἐπίσκοπος λέγει τὰ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν. Ἄρχιεπίσκοπος ἢ Ἐπίσκοπος καθιερούται ὑπὸ τριῶν ἢ πλειόνων ἐπισκόπων». Ἔργον τοῦ Διακόνου, ἐ.ἀ., εἶναι «τὸ βαπτίζειν ἐν ἀπουσίᾳ ἱερέως». «Ὁ Πρεσβύτερος χειροτονεῖται εἰς «οἰκονομίαν» καὶ «λειτουργίαν τοῦ Λόγου καὶ τῶν Μυστηρίων». «Οἱ Ἐπίσκοποι, πλὴν τῶν καθηκόντων καὶ τῶν προνομιῶν, ὡς ἔλαβον ὡς πρεσβύτεροι, προσλαμβάνουσι καὶ τὴν εἰδικὴν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν, τοῦ βεβαιοῦν (ἦτοι χρίειν), τοῦ διδάσκειν καὶ τοῦ διοικεῖν»⁶⁵. Τὴν εἰς τὴν Ἱερωσύνην ἀποδιδόμενην σημασίαν ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι ἀποτελεῖ αὐτὴ ἓνα τῶν τεσσάρων ὄρων τοῦ Τετραπλεύρου, τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν (1888, 1920). «Ἱερωσύνην—Ἵπηρεσίαν ἀναγνωριζομένην παρ' ἐκάστου τμήματος τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον ὡς περιέχουσαν τὴν ἐσωτερικὴν κλησιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ ἀποστολὴν καὶ αὐθεντιαν ὁλοκληροῦ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας»⁶⁶.

Τὰς περὶ τῆς Ἱερωσύνης ἢ τῆς Ἱεράς Ἵπηρεσίας ἀντιλήψεις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἐξέθεσεν ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης, τὰς ἔχομεν εὐσυνόπτως εἰς τοὺς Ὅρους Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας (ΙΒ', 1921). Διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν τέλεσιν τῶν Θείων Μυστηρίων ὁ Κύριος Ἰδρυσεν Ἵπηρεσίαν τινά, ἣν συνεχιζοῦσιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἡ Καθόλου Ἐκκλησία. Οἱ τρεῖς βαθμοὶ οὗτοι ὑφίστανται ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων. «Ἐν τῇ Χειροτονίᾳ παρέχεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἵπηρεσίας». Ἐξάρεται δὲ ἡ σημασία τῶν ἐν χρήσει τύπων Χειροτονίας ἐν ταῖς δυσὶν Ἐκκλησιαίς⁶⁷. Ἡ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Δήλωσις Πίστεως τῶν Ἀγγλικανῶν Κληρικῶν (1922), ἥτις ὀρθοδοξεῖ περισσότερον πάντων τῶν ἄλλων Ἀγγλικανικῶν Κειμένων, ἐκτίθησιν τὰ περὶ τῆς Ἱερωσύνης κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον ἄποψιν. «7. Βεβαιοῦμεν ὅτι οὐσιωδῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης συμφώνως μὲ τὴν διάταξιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν πρᾶξιν τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν σταθερὰν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο διετηρήθη ἐν ταῖς ἐκκλησιαίς τῶν ἀγγλικανικῶν Κοινοτήτων διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῶν διαφόρων βαθμῶν τῆς Ἱερωσύνης τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν τῶν ἐπισκόπων εἰς οὓς καὶ ὁμοιοτρόπως διεβιβάσθη δι' ἀδιασπᾶστου διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων».

Ὡς ἔργον τῶν οἱ ὑπογράφοντες τὴν Δήλωσιν κληρικοὶ θεωροῦσιν α') τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου, β') τὴν προσφορὰν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας κῦπερ καὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν τεθνεώτων», γ') τὴν παροχὴν

65. Ἐγγράφα, σ. 19-20, 25-9.

66. ΝΠ 3 (1921) 553. Ἄμ. Ἀλιβιζάτου, Τὸ κύρος τῆς Ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, σ. 116. The Six Lambeth Conferences, Lambeth Conference 1920, p. 28.

67. Ἄ. Ροσμαρή, Ἐνθ' ἄν., σ. 232-3.

«μυστηριακῶς» τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν εἰς τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐξομολογουμένους τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν, καὶ δ') τὴν καθ' οἰανδήποτε τρόπον διακονίαν πρὸς τὴν ποιμνὴν τοῦ Χριστοῦ «κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν καὶ πράξιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας»⁶⁸.

Εἰς τὰς θεολογικὰς συζητήσεις ἐν Λάμπειθ (1930), τεθέντος τοῦ ἐρωτήματος «Δέχεται ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ὅτι ἡ χειροτονία εἶναι μυστήριον καὶ ὅτι διὰ τῆς ἀδιασπάστου αὐτῆς διαδοχῆς ἀποτελεῖ σύνδεσμον μετὰ τῶν Ἀποστόλων;» οἱ Ἀγγλικανοὶ παρεδέχθησαν τὴν Ἱερωσύνην ὡς Μυστήριον, βεβαίως ὑπὸ τὴν περιορισμένην καὶ στενωτέραν ἀντίληψιν τὴν ἀποδοδομένην εἰς τὴν ὁμάδου τῶν πέντε Μυστηρίων ὡς ἐλέχθη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, καὶ τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν ὡς ἐξαγομένην ἐκ τοῦ Προλόγου τοῦ Χειροτονητικοῦ. 8) Οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν, ὅτι ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ὁμολογίᾳ ἡ χειροτονία δὲν εἶναι ἀπλῶς διορισμὸς τινος εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ θέσιν, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ χειροτονίᾳ παρέχεται εἰς τὸ χειροτονούμενον πρόσωπον εἰδικὸν χάρισμα ἰδιάζον εἰς τὸν βαθμὸν αὐτοῦ, ὅτι ἡ φύσις τῆς εἰδικῆς χάριτος δηλοῦται διὰ τῶν λέξεων τῆς χειροτονίας καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἡ χειροτονία εἶναι μυστήριον. 9) Οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐδήλωσαν, ὅτι ὁ πρόλογος τοῦ χειροτονητικοῦ δηλοῖ: «ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων οἱ βαθμοὶ οὗτοι τῶν λειτουργῶν, ἐπισκόπου, ἱερέως καὶ διακόνου, ὑπῆρξαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅτι πρὸς τήρησιν ἀδιακόπου διαδοχῆς συνετάχθησαν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν χειροτονίαν διατάξεις ἐπὶ σκοπῶ, ὅπως οἱ βαθμοὶ οὗτοι συνεχίζονται, γίνονται εὐλαβῶς χρῆσις αὐτῶν καὶ τιμῶνται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγγλίας». 10) Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀποστολὴ ἐδήλωσεν, ὅτι μένει ἱκανοποιημένη ὅσον ἀφορᾷ τὴν διατήρησιν τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀφοῦ οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἀπεδέχθησαν ἤδη τὴν χειροτονίαν ὡς μυστήριον καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπιτίθεται ἀθθεντικῶς ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς «Κοινῆς Προσευχῆς» καὶ ὅτι τὸ νόημα τῶν 93 ἀρθρῶν δέον νὰ ἐρμηνεῦται συμφώνως πρὸς τὸ βιβλίον τῆς Κοινῆς Προσευχῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων τούτων, ὁ Ἐπίσκοπος Gloucester ἀνέγνωσεν ἐκ τῆς Ἐκκλησεως τοῦ 1920 τεμάχιόν τι, ἐν ᾧ ἐκφαίνεται ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἐκδέχεται τὸ κῦρος ἢ τὴν πνευματικὴν ἀξίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματῶν τῶν Ὁμολογιῶν, τῶν στερουμένων τοῦ Ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ. Τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου ἐρωτήσαντος τί γενήσεται εἰς περίπτωσιν ὁμαδικῆς προσελεύσεως τῶν Ἀσυμμορφῶτων εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, «Ὁ Ἐπίσκοπος Gloucester ἐδήλωσεν ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὁμαδικὴ ἔνωσις μετὰ Ἀσυμμορφῶτων ὁμάδων

68. Χρυσ. Παπαδοπούλου, "Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 56-7. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, "Ἐνθ' ἄν., σ. 117.

δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐπὶ τῇ βάσει ἀναχειροτονίας, ἀλλ' ὅτι ἡ ἡνωμένη Ἐκκλησία θὰ οἰκοδομηθῇ ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς Ἱεραρχίας ἐξασφαλίζουσα ἐπισκοπικὴν Χειροτονίαν διὰ τὸ μέλλον καὶ ἐπιτρέπουσα πιθανῶς διευθετήσεις τινάς, κατ' οἰκονομίαν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ»⁶⁹.

Τοῦτο, βεβαίως κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον ἀποψιν, δὲν εὐσταθεῖ. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Μικτῇ Διγυματικῇ Ἐπιτροπῇ (1931), μὴ συζητήσαντες τὰ περὶ τῶν δύο Μυστηρίων, ἦτοι τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τῆς Χειροτονίας, ἀπεφάσισαν ὅπως ὑποβάλωσι περὶ αὐτῶν αἰς τὴν Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς Συνελεύσεις καὶ τὰς Συνόδους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας τὴν Π ε ρ ί λ η ψ ι ν καὶ τὰ Π ρ α κ τ ι κ ἄ τ ὼ ν σ υ ζ η τ ῆ σ ε ω ν τῶν γενομένων ἐν Λάμπειθ κατὰ τὸ 1930»⁷⁰.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων διήλθεν, ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς, ἀρκετὰ στάδια ζυμώσεων καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ὁμοφώνως λυθῆ ὑπὸ πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἡ μὴ συζήτησις τοῦ θέματος τούτου κατὰ τὰς μεταξὺ Ὁρθοδόξων Πατριαρχῶν καὶ τῶν Ἀνωμότων ἐπαφᾶς θεωρεῖται, κατὰ τὸν ἀείμνηστον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον καὶ τὸν π. Γεώργιον Φλορόφσκη, ἐνδεικτικῆ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων ὡς κανονικῶς χειροτονημένων⁷¹. Εἰς ἓν ἐκ τῶν 14 ἄρθρων (9β), τῶν συνταχθέντων ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βόννης (1874), γίνεται παραδεκτὴ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγγλίας κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν διατήρησις τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς⁷². Τὸ θέμα ἕμως τοῦτο κυρίως ἐτέθη εἰς τὸ προσκήνιον μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ' καταδίκην τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν (1896). Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανός, ἀπαντῶν (1903) πρὸς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' (1902), προτείνει ὅπως συγκροτηθῇ ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ, εἰ δυνατόν, μία ἐπιτροπὴ ἐκ θεολόγων ἀπασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἥτις θὰ ὑποδείξῃ τὰς βάσεις τῆς μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐνώσεως, «ὧν εἰσιν ἴσως ἢ τε ἐν νέᾳ ὁμολογίᾳ πίστεως τελειότερα διατύπωσις τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας καὶ ἡ ὀριστικὴ ἐπίλυσις τοῦ περὶ κανονικότητος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ζητήματος»⁷³.

69. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἐνθ' ἄν., σ. 170-5, 194-5. Ο 5 (1930) 397-400, 355. Ἡ ἐπὶ τῆς Ἱερwsύνης συζήτησις αὕτη ἀκατέληξεν εἰς ἐπαρκῆ διὰ τὸν σκοπὸν συμφωνίαν», κατὰ τὸν ἀείμνηστον Θωατείρων Γερμανόν. Ἐνθ' ἄν., σ. 332.

70. Ἀ. Ροσμαρῆ, Ἐνθ' ἄν., σ. 253-4. Ο 7 (1932) 233.

71. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἐνθ' ἄν., σ. 25. G. Florovsky, The Orthodox Churches and the Ecumenical Movement prior to 1910, in Op. cit., p. 193.

72. C. B. Moss, Op. cit., p. 264.

73. Ἐγκύκλιος 1902-4, σ. 19-20.

Κατὰ τὰς συνομιλίας Ὁρθοδόξων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Εὐδοκίμου καὶ Ἐπισκοπιανῶν ἐν Ἀμερικῇ (1916), συζητηθέντος τοῦ ὑπὸ κρίσιν θέματος, ἀπεφασίσθη ὅπως ληφθῆ ὡς δεδομένον τὸ ἱστορικὸν κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν⁷⁴. Κατὰ τὴν ἐν Νέα Ὑόρκη ἀνεπίσημον συνάντησιν τῆς ὑπὸ τὸν Ἀθηνῶν Μελέτιον ἀποστολῆς καὶ Ἐπισκοπιανῶν (1918), ὁ τότε ἀρχιμ. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἔθεσεν, ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς, τὰς βάσεις πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Κατ' ἀρχὰς εἶπεν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος θεολογία ἀναγνωρίζει ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ κανονικὴν αὐτῶν ἔποψιν τὰς Χειροτονίας ταύτας. Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλικανούς τὴν παραδοχὴν τριῶν ὄρων: «πρῶτον ἐὰν ἡ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζῃ ἢ μὴ τὴν ἱερωσύνην, ὡς ἐν τῶν ἐπτὰ μυστηρίων. Διότι δὲν εἶναι σαφὲς ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν Προσευχῶν τοῦτο, ὑπὸ δὲ τῶν 39 ἄρθρων αὕτη δὲν ἀναγνωρίζεται, ὡς μυστήριον... Τὸ δεύτερον ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἀναγνωρίζει τὸ σύνολον τῶν Ἐπισκόπων, ὡς ἀντιπροσωπεῖον τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν, κατὰ πόσον δηλ. ἀναγνωρίζει, ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀντιπροσωπεύει τὴν αὐθεντίαν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας... Τρίτον ἐπιθυμῶ νὰ ἐρωτήσω, ἐὰν ἡ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἔχει ἐκπεφρασμένην γνώμην ἐπὶ τῶν 39 ἄρθρων, οὐχὶ ὡς συμβολικοῦ βιβλίου, ἢτοι ἂν παραδέχεται αὐτά, ὡς κείμενον, μὴ ἔχον δογματικὴν, ἀλλὰ μόνον ἱστορικὴν σημασίαν». Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδῆλωσαν, ὅτι ἀποδέχονται κατ' ἀρχὴν τοὺς ὄρους τούτους, τὴν Χειροτονίαν ὡς Μυστήριον κατὰ τὸν νοῦν τοῦ Βιβλίου τῆς Κοινῆς Προσευχῆς, τὰ 39 ἄρθρα ὡς μίαν ἔκθεσιν ἱστορικὴν καὶ οὐχὶ δογματικὴν καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους ὑπὸ τὸ αὐτὸ πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους πνεῦμα⁷⁵. Ἐν τῇ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος μεταξὺ Σέρβων καὶ Ρουμάνων Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν ἐν Παρισίοις συσκέψει, οἱ Ὁρθόδοξοι, ὡς ὄρον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, ἔθεσαν τὴν ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἀποδοχὴν τῆς Ἱερωσύνης ὡς Μυστηρίου⁷⁶.

Καὶ κατὰ τὰς ἐν Λάμπεθ συνομιλίας Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν (120), ἡ συζήτησις περιστράφη πάλιν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς Ἱερωσύνης ὡς Μυστηρίου, τῶν Ἀγγλικανῶν ὑποστηριζόντων ὅτι «ἀπὸ τε δογματικῆς καὶ τελετουργικῆς ἀπόψεως ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἱερωσύνη ἴσταται καλῶς καὶ ὅτι φέρει πάντας τοὺς χαρακτῆρας τοῦ μυστηρίου» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Βιβλίου τῆς Κοινῆς Προσευχῆς. Λόγω τῶν ἄλλων παρομαρτουσῶν δυσκολιῶν καὶ τῆς ἀρνητικῆς στάσεως τῶν Καθολικῶν, οἱ Ὁρθόδοξοι ἀπέφυγον νὰ ἐκφράσωσι καὶ τὴν προσωπικὴν ἀκόμη αὐτῶν γνώμην ἐπὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ τοῦ κύρους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης. Ἐν τέλει «Περὶ τῆς Ἱερωσύνης προκειμένου ἡ Πατριαρχικὴ Ἀντι-

74. W. Ch. Emhardt, Op. cit., p. 14.

75. ΚΑ 2 (1920) 42-3, 47-60, 99-109. Χρυσ. Παπαδοπούλου, "Ἐνθ' ἀν., σ. 52-3.

76. W. Ch. Emhardt, Op. cit., p. 17.

προσωπεΐα παρεκλήθη ὅπως διαβιβάζῃ ἐπισήμως εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τὴν αἵτησιν ὅπως μὴ προβαίῃ εἰς ἀναχειροτονίας Ἀγγλων κληρικῶν, ἄνευ συγκαταθέσεως τῶν Ἐκκλ. αὐτῶν ἀρχῶν»⁷⁷.

Συναφεῖς πρὸς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν κατὰ καιροὺς ληφθεῖσαι ἀποφάσεις σχετικῶς μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν⁷⁸. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐπὶ τοῦ σοβαρωτάτου τούτου θέματος δὲν ἐξεφράσθησαν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ὁμοιομόρφως. Ἄλλαι μὲν προέβησαν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Χειροτονιῶν τούτων, ἐνῶ ἄλλαι ἐξεδηλώθησαν μετ' ἐπιφυλάξεων ἢ καὶ ἀρνητικῶς. Πρῶτον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐπὶ Μελετίου Δ' τοῦ Μεταξάκη, τὸ 1922 ἀνεγνώρισε τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Ὁ Μελέτιος ἀνεκοίνωσε τοῦτο διὰ γραμμάτων α') πρὸς τοὺς Προέδρους τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ β') πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας. Ἐν τῷ πρὸς τὰς ἀδελφὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας γράμματι λέγεται, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὸν διορισμόν, εἰδικῆς ἐπιτροπείας πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν καὶ ἰδίως τοῦ ζητήματος τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Ἐπὶ τῆς Ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἐβασίσθη ἡ ἀπόφασις τῆς πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας, στηριχθεῖσα ἐπὶ δεδομένων τινῶν. «Τὴν οὖν ἔκθεσιν ταύτην τῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ἐπανειλημμέναις συνεδριάσεσιν αὐτῆς μελετήσασα ἡ περὶ ἡμᾶς ἀγία καὶ ἱερά Σύνοδος, καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν: Ὅτι ἡ χειροτονία τοῦ Ματθαίου Πάρκερ εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας ὑπὸ τεσσάρων ἐπισκόπων ἐστὶ γεγονός ἱστορικῶς μεμαρτυρημένον. Ὅτι ἐν τῇ χειροτονίᾳ ταύτῃ τε καὶ ταῖς ἐφεξῆς εὐρηναῖαι πλήρη τὰ ὀρθόδοξα καὶ ἀπαραίτητα ὁρατά τε καὶ αἰσθητά στοιχεῖα ἐγκύρου ἐπισκοπικῆς χειροτονίας, ἢ τε ἐπιθεσις δηλονότι τῶν χειρῶν καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ μεταδοῦναι τὸ τῆς ἐπισκοπικῆς διακονίας χάρισμα. Ὅτι οἱ ἐπιστημονικῶς ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα ὀρθόδοξοι θεολόγοι σχεδὸν ὁμοφώνως εἰς τὰ αὐτὰ κατέληξαν συμπεράσματα, ὑπὲρ τοῦ κύρους ἀποφανθέντες τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν. Ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρᾶξις οὐδεμίαν παρέχει ἔνδειξιν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔθιχέ ποτε ἐπισήμως ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, κατὰ τρόπον ὑποτυποῦντα, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ἀναχειροτονία τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν θεωρεῖται ἐπιβεβλημένη.

77. ΝΠ 3 (1921) 532-3.

78. Ἱ. Ν. Καρμίρη, "Ἐνθ' ἄνωτ., II, 1026-1037. Ἱερ. Κοτσώνη, Περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, σ. 34-42. Β. Θ. Σταυρίδου, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 16-7, 21-2, 23-5. Οὐασιέριον Γερμανοῦ, Τὸ ἐν Λάμπει Συνέδριον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 367. E. R. Hardy, Jr., ed., Op. cit., Cl. Lialine, Op. cit., pp. 61-71.

Ὅτι τὸ γενικὸν τοῦτο πνεῦμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκπροσωποῦντες οἱ κατὰ καιροὺς ἀγιώτατοι Πατριάρχαι καὶ ἄλλοι Ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς, γράφοντες πρὸς ἀρχιερεῖς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, προσηγόρευον αὐτοὺς «σεβασμιωτάτους ἐν Χριστῷ ἀδελφούς», ἀδελφικὸν ἀπονέμοντες ἀσπασμόν.

Ἀπεφήνατο γνώμην ὑπὲρ τοῦ ἐγκύρου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης, κρίνασα ἅμα ὅπως ἡ διαγνώμη αὕτη τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐν Κων/πόλει ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐξαγγελθῆ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀγίαις Ὁρθοδόξοις Ἐκκλησίαις, ὅπως δοθῆ αὐταῖς ἀφορμὴ πρὸς τὸ ἀποφήνασθαι καὶ ταύταις τὴν ἐαυτῶν γνώμην, ὥστε διὰ τῶν μερικῶν διαγνώσεων γνωσθῆναι τὴν ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος πανορθόδοxon ἀντίληψιν».

Ἐν δὲ τῷ πρὸς τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καντερβουρίας γράμματι λέγεται, «Ἡ οὖν ἱερὰ Σύνοδος ἐξ ἀφορμῆς τοιαύτης τοῦ ζητήματος τούτου, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προεδρίαν, ἐπιλαβομένη καὶ ἐκ πασῶν αὐτοῦ τῶν ἀπόψεων ἀνακρίνασα, κατέληξεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἀπέναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας αἱ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπικῆς Ὁμολογίας χειροτονίαι ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ διακόνων ἔχουσι τὸ αὐτὸ κύρος, ὅπερ καὶ αἱ τῆς Ρωμαϊκῆς, τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, ἅτε δὴ ὑφισταμένων πάντων τῶν στοιχείων, ἅτινα κρίνονται ἀπαραίτητα ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως πρὸς ἀναγνώρισιν χαρίσματος ἱερωσύνης ἐξ ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Καὶ εὐδὴλον μὲν ὅτι οὕτω πρόκειται περὶ ἀποφάσεως τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνάγκη γὰρ καὶ τὰς λοιπὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὁμογνώμονας εὐρεθῆναι τῆς ἐν Κων/πόλει ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον οὐκ ἔστι δῆπου σημασίας ἄμοιρον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Σύνοδος μᾶς, καὶ δὴ τῆς πρωτοθρόνου τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοῦ ζητήματος ἐπιλαβομένη, κατέληξεν εἰς τὴν διαγνώμην ταύτην».

Τὰ δύο ταῦτα ἐπίσημα κείμενα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκφράζουσι πνεῦμα ὑπεράγαν εὐνοϊκὸν ὡς πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Εἰς τὰ προεκτεθέντα σημεῖα τοῦ πρὸς τὰς Ἀδελφὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας γράμματος ὀρθῶς διαφαίνεται ἡ ὁμοφωνία τῆς Ὁρθοδόξου συνειδήσεως ἐπὶ τοῦ ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ κανονικῆς πλευρᾶς ἐγκύρου τῶν Χειροτονιῶν. Ἐν τῷ δευτέρῳ σημείῳ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τάσσεται μετὰ τῶν ἀποδιδόντων καὶ ἀπὸ Θεολογικῆς πλευρᾶς τὴν αὐτὴν ἐννοίαν εἰς τὰς Χειροτονίας ταύτας. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀφείλεται ἡ διάφορος γνώμη τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Τὸ τέταρτον σημεῖον δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ παρελθόν, ὅτε Ἀγγλικανοὶ κληρικοί, προσελθόντες εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἐχειροτονήθησαν ὀρθοδόξως, ἀλλ' εἰς τὸ μέλλον καὶ «ἐν περιπτώσει ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἐκ τοῦ β' δὲ γράμματος καθίσταται ἀντιληπτόν, ὅτι διὰ τῆς ἀποφάσεώς του τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀναγνωρίζει εἰς τὰς Ἀγγλικανικὰς Χειροτονίας τὸ αὐτὸ πρὸς τὰς Χειροτονίας

τῆς Ρωμαϊκῆς, τῆς ΠΚαθολικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας κύρος. Καὶ εἰς τὰ δύο γράμματα διαφαίνεται ἡ πραγματικὴ σημασία τῆς ἀποφάσεως ταύτης μᾶς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ δὴ τῆς Πρωτοθρόνου, ἐν σγέσει πρὸς τὴν στάσιν τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν⁷⁹.

Τὸ ἐπόμενο ἐτος 1923 αἱ Ἐκκλησίαι Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου ἠκολούθησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, βασισθεῖσα μᾶλλον ἐπὶ τῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπεφάνητο γνώμῃ, ὅτι ἀπέναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας αἱ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ὁμολογίας χειροτονίαι ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ διακόνων ἔχουσι τὸ αὐτὸ κύρος, ὅπερ ἔχουσι καὶ αἱ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας». Τὸ ἴδιον εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, ἥτις ὅμως προχωρεῖ καὶ πέραν τῆς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁμιλοῦσα περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης. «Ἐφ' ὅσον οἱ ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων κληρικοί, προσερχόμενοι εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, γίνονται δεκτοὶ ἄνευ ἀναχειροτονίας, τοῦτ' αὐτὸ ἀποφαινόμεθα νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ διὰ τοὺς ἐκ τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀποκλειομένου τοῦ *intercommunione* (μυστηριακῆ ἔνωσις), καθ' ἣν δύναται τις ἀδιακρίτως νὰ δέχῃται τὰ μυστήρια ἀπὸ χειρὸς Ἀγγλικανοῦ, καίτοι ἀνήκει τῷ ὀρθοδόξῳ δόγματι, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ δογματικὴ ἔνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς».

Τὸ 1930, εἰς τὰς προαναφερθείσας Ἐκκλησίας προσετέθη καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἐξήρησε τὴν ἀπόφασίν της ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἀγγλικανῶν ἐν ταῖς ἐπαφαῖς τοῦ Λάμπεθ (1930) ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τῆς Χειροτονίας, θεωρηθεισῶν ἱκανοποιητικῶν ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς. Ἐνταῦθα ἔχομεν σαφέστατα ἐκφραζόμενον τὸν θεολογικὸν παράγοντα, ὅστις ἐξαρτᾷ τὴν ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῶν Ἀγγλικανῶν, ἐνταῦθα βεβαίως οὐχὶ ἐν συνόλῳ, ἀλλὰ μερικῶς. Ἐπειδὴ εἰς τὰς δηλώσεις ταύτας, τὰς οἰκισιοποιούμενας ὑπὸ τοῦ συνδρίου Λάμπεθ, εὐάρεται πλήρης ἱκανοποίησις ἐπὶ τοῦ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τῆς πραγματικῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς εὐχαριστίας ὡς ἱλαστηρίου θυσίας καὶ τῆς χειροτονίας ὡς μυστηρίου, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας αἶρει τὰς ἐπιφυλάξεις αὐτῆς ἐναντι τοῦ ἐγκύριου τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν καὶ προχωρεῖ εἰς τὴν ἀπὸ 28ης Ἰουλίου 1922 ἀπόφασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀνα-

79. Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων ἴδε καὶ Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἐνθ' ἄν., σ. 70. Π. Μπρατσιώτου, Ἐνθ' ἄν., σ. 5. Τοῦ αὐτοῦ, Αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, σ. 17. Ἡλιοπόλεως Γενναδίου, Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ διορθοδόξου χαρακτήρος ἀπόφασις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Ο 43 (1938) 127. W. S. Schneirla, Op. cit., p. 20.

γνωρίζουσα ὅτι οἱ ὑπὸ Ἀγγλικανῶν ἐπισκόπων κεχειροτονημένοι ἱερεῖς, προσερχόμενοι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, δὲν ἀναχειροτονοῦνται, ὅπως καὶ οἱ λαϊκοὶ ἀγγλικανικῶς βεβαπτισμένοι δὲν ἀναβαπτίζονται...».

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας τὸ 1936 προέβη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, στηριχθεῖσα ἐπὶ τῆς εὐνοϊκῆς γνωμοδοτήσεως τῆς, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1935, προβάσης μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐν Βουκουρεστίῳ εἰς θεολογικὰς συζητήσεις Ρουμανικῆς ἐπιτροπῆς καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὸν καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκτεθέντα παράγοντα τῆς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκθέσεως τῆς πίστεώς των, ἀλλ' ὑπὸ εὐρυτέραν πῶς προοπτικὴν.

«Ἡ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν κατὰ τὴν 20ην Μαρτίου 1936 συνεδρίαν αὐτῆς ἐπεδοκίμασε τὴν πρότασιν αὐτῆς—τῆς Ρουμανικῆς ἀντιπροσωπείας. Ἡ δὲ ἐπιδοκιμασθεῖσα πρότασις εἶναι ἡ ἀκόλουθος: «Ἐχουσα ὑπ' ὄψιν τὰ συμπεράσματα τῶν ἐκθέσεων περὶ Ἀποστολικῆς διαδοχῆς, περὶ ἱερωσύνης, περὶ θείας εὐχαριστίας, γενικῶς περὶ μυστηρίων, περὶ Παραδόσεως καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὰς δηλώσεις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἄνω ζητημάτων, αἵτινες δηλώσεις εὐρίσκονται ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ Ὁρθόδοξος Ρουμανικὴ Ἐπιτροπὴ ὁμοφώνως συνιστᾷ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν». Ὅμως ἡ ἡμετέρα ἁγία Σύνοδος ἐννοεῖ, ὅτι ἡ ἐπιδοκιμασία αὕτη ἀποβαίνει ὀριστικὴ μόνον, ὅταν καὶ ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπικυρώσῃ τὰ συμπεράσματα τῆς Ἀντιπροσωπείας αὐτῆς ἀναφορικῶς μετὰ τὸν μυστηριακὸν χαρακτῆρα, ὡς διαλαμβάνεται ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμπεράσματα γενόμενα δεκτὰ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν διασαφηνίσεων τῆς 1—8 Ἰουνίου 1935».

Τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπασχόλησεν εἰδικῶς τὸ θέμα τοῦτο τὸ ἔτος 1939. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτῆς ἐτόνιζε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ κοινοῦ καὶ ὁμοφώνου γνώμης τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἐξέφερε τὴν γνώμην, ὅτι εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις «δύναται κατ' οἰκονομίαν νὰ ἀναγνωρῖσῃ τὴν χειροτονίαν προσερχομένου εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν Ἀγγλικανοῦ».

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 21ης παρ. μηνὸς Σεπτεμβρίου, λαβοῦσα ταῦτα ὑπ' ὄψιν, ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τοῦτο, διασκεψαμένη, ἀπεφώνητο, ὅτι τοιοῦτο σπουδαῖον ζήτημα, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο παρεμφερές, εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν δικαιούται μία ἐπὶ μέρους Ἐκκλησία νὰ ἀποφαίνεται περὶ αὐτοῦ, ἡ δὲ προκαταρκτικὴ αὐτοῦ μελέτη, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀνήκει, συμφώνως καὶ πρὸς τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς

Ἑλλάδος, εἰς ἣν καὶ παρέπεμψεν αὐτό. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀποφάσισεν, ὅπως, ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ, εἰς ἐκάστην παρουσιαζομένην περίπτωσιν προσελεύσεως Ἀγγλικανοῦ κληρικοῦ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἀκολουθῆ τὴν ἐπ' αὐτοῦ τελευταίαν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν περὶ τούτου ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, καθ' ἣν «κατ' ἀκρίβειαν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς ἔγκυρα μόνον τὰ ὑπ' αὐτῆς τελούμενα μυστήρια, εἰς εἰδικὰς ὁμῶς περιπτώσεις ἢ Ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον ἤθελε θεωρήσει πρέπον καὶ σκόπιμον, μετ' ἐπισταμένην ἔρευναν τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, δύναται κατ' οἰκονομίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν χειροτονίαν προσερχομένου εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν Ἀγγλικανοῦ».

Εἰς τελευταίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνωμάτευσιν προέβη τὸ συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐν Μόσχᾳ (1948), τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόφασιν προσυπογράφουσι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ρουμανίας, τῶν ἐκφρασθεισῶν εὐνοϊκῶς προγενεστέρως. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐξαρτᾶ τὴν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν α') κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ θεολογικοῦ παράγοντος, ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ ἐκδοχὴν, ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκθέσεως τῆς πίστεως αὐτῶν, ἐχούσης παναγγλικανικὸν κύρος καὶ θεωρουμένης κατὰ πάντα συμφώνου πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, καὶ β') ἐκ τῆς ὁμοφώνου γνωμοδοτήσεως τῶν Ὀρθοδόξων «δι' ἀποφάσεως Συνόδου ἀπάσης τῆς ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις μόνη ἔχει αὐθεντικὸν κύρος δι' ἡμᾶς». Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ πρότερον ὑπὸ Ὀρθοδόξων λεχθέντα, δὲν ἀναγνωρίζει «τὴν ὀρθότητα τῆς Ἀγγλικανικῆς διδασκαλίας περὶ τῶν μυστηρίων γενικῶς καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης ἰδιαίτερος». Ἐκφράζεται δὲ ὡς ἀκολούθως περὶ τῶν προγενεστέρων ἀποφάσεων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν: «Ἐὰν δὲ αἱ Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἱεροσολύμων, Κύπρου καὶ Ρουμανίας, ὡς καὶ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, ἀνεγνώρισαν κατ' ἀρχὴν τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἐν τούτοις ἔχομεν μαρτυρίας ὅτι ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ ὄρους».

Ἐπὶ τῶν παρατεθεισῶν ἀποφάσεων τῶν διαφόρων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, συμπερασματικῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαναληφθοῦν τὰ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ ἀρχιμ. Ἱερ. Κοτσώνη λεγόμενα: α') ὅτι αὐταὶ ἔχουν τὸν χαρακτῆρα προσωρινότητος, ἐν ἀναμονῇ τῆς Ἀποφάσεως τοῦ συνόλου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ β') ὅτι αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ κύρος τῆς ἱερωσύνης εἴτε τῶν προσερχομένων εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν, εἴτε εἰς τὴν περίπτωσιν ἐνδεχομένης Ἐνώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου».

Τὸ α') σημεῖον τονίζει καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Καρμύρης, λέγων ὅτι αἱ μέχρι τοῦδε ἀποφάσεις «θὰ ἔχωσιν ἀπλῶς προπαρασκευαστικὸν χαρακτῆρα, μόνη δὲ ἡ ἀπόφασις τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου θὰ ἔχη κύρος αὐθεν-

τικὸν καὶ ὑποχρεωτικὸν καὶ καθολικὸν διὰ πάσας τὰς ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας»⁸⁰.

Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα Συνέδρια τοῦ Λάμπεθ, τὸ Η' (1948) καὶ τὸ Θ' (1958), βλέπομεν τοὺς Ἀγγλικανοὺς νὰ ἐκφράζουν τὰς σκέψεις των ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἀποφάσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Οὕτω τὸ Η' Συνέδριον τὰς ἀποφάσεις ἀναγνωρίσεως τὰς θεωρεῖ ὡς «προσωρινῶς» γενομένας καὶ ὀρθῶς λέγει, ὅτι «ὁ κύριος λόγος τῆς καθυστερήσεως ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ ὄλου ζητήματος ἀπὸ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἀποψις, ὅτι ἀπόφασις τοσοῦτον σπουδαία, δύναται ὀρθῶς νὰ ληφθῇ ὑπὸ συνόλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»⁸¹. Τὸ δὲ Θ' Συνέδριον ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας (1948): «Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συγκεντρώσεως ταύτης τῶν Ὁρθοδόξων ἡγετῶν ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ μία δήλωσις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἀγγλικανικῆς διδασκαλίας καὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἥτις ἐξέφραζεν ὠρισμένας δυσκολίας ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἦτο συνάμα κατὰ βάθος φιλική»⁸².

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν Μυστηρίων, στ' παρὰ τοῖς Ὁρθοδόξοις θεωρεῖται ὁ Γάμος. Καὶ οὗτος συνεζητήθη εἰς τὰς ἐκατέρωθεν ἐπαφάς, ἰδίως ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐννοίας τοῦ Μυστηρίου τούτου, τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Μυστηρίου τούτου ἐν ἐκατέρᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦ διαζυγίου καὶ τῶν μικτῶν γάμων. Ὁ Σαλισβουρίας Ἰωάννης, ἀποκαλῶν τὸν Γάμον μυστηριώδη πρᾶξιν, λέγει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας «ἀναγνωρίζει τὸ ἱερὸν καὶ ὄσιον τοῦ Χριστιανικοῦ γάμου καὶ προνοεῖ περὶ τῆς τελέσεως αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ εὐλογίᾳ τοῦ ἱερέως»⁸³. Ἐν τῇ συναντήσῃ μεταξὺ Ὁρθοδόξων Σέρβων καὶ Ρουμάνων καὶ Ἀγγλικανῶν ἐν Παρισίοις τὸ 1918 συνεζητήθη τὸ θέμα τοῦ Γάμου, τῶν Ὁρθοδόξων παρασχόντων ὡσαύτως πληροφορίας περὶ τῶν αἰτίων παροχῆς διαζυγίου καὶ ἀδείας ὑπὲρ τοῦ β' Γάμου⁸⁴. Κατὰ τὰς ἐπαφάς τοῦ Λάμπεθ (1920), οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐξέφρασκον τὴν εὐχὴν καὶ τὸν πόθον ὅπως, ἐλλείψει Ὁρθοδόξου ἱερέως, οἱ ἱερεῖς αὐτῶν στέφωσι τοὺς ἡμετέρους καὶ ἔθιξαν τὸ περὶ μικτῶν Γάμων ζήτημα, ὑποβαλόντες διὰ τῆς Πατριαρχικῆς ἀποστολῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ σχετικὸν ἔγγραφο, «δι' οὗ ζητεῖται ὅπως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τελῆται ἅπαξ μόνον μυστηριακὴ ἱεροτελεστία τοῦ

80. Ἱερ. Κοτσώνη, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 38. Ἱ. Ν. Καρμίρη, "Ἐνθ' ἄν.", II, 1029.

81. Θυατείρων Γερμανοῦ, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 365. The Lambeth Conference, 1948, II, 69-70.

82. Φιλαδελφείας Ἰακώβου, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 440. The Lambeth Conference, 1958, 2, 49-50.

83. Ἐγγραφα, σ. 20.

84. W. Ch. Emhardt, Op. cit., p. 17.

γάμου ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικανοῦ ἱερέως, ἐπίσης δὲ ὅπως ὦσι σεβαστὰ παρ' ἑκατέρας Ἐκκλησίας τὰ κανονικὰ καλύματα τὰ ἐν ἰσχύϊ παρὰ τῆ ἑτέρα αὐτῶν»⁸⁵. Κατὰ τὰς ἀνεπισήμους συνομιλίαις τῶν Ὀρθοδόξων, τῶν μετασχόντων εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 1600ῆς ἐπετηρίδος ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (1925), ἐθίγη τὸ θέμα τῆς ἀμοιβαίας ἀναπληρώσεως τῶν κληρικῶν, ἐκτὸς τῶν Κηδεϊῶν καὶ τοῦ Βαπτίσματος, καὶ εἰς τὸν Γάμον⁸⁶.

Ἡ Ὀρθόδοξος εἰς Λάμπεθ ἀποστολὴ τοῦ 1930 παρέπεμψε καὶ τὸ θέμα τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν Ὀρθοδόξων ὑπὸ Ἀγγλικανῶν κληρικῶν ἐν τῷ Μυστηρίῳ τοῦ Γάμου, εἰς περιπτώσεις ἀνάγκης καὶ ἑλλείψεως Ὀρθοδόξων κληρικῶν, εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ Ὀρθόδοξον Προσύνοδον, ἐκφράσασα ἐν ταύτῳ τὴν γνώμην, «ὅτι κατὰ τὴν μέλλουσαν Προσύνοδον αὐτῆς ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν θὰ ἀντετίθето ἴσως» εἰς πράξεις παρομοίας φύσεως.⁸⁷ Κατὰ τὴν ἐν Λάμπεθ ἀνεπίσημον συνάντησιν (1948), ὁ Θυατείρων Γερμανὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, εἰπὼν, ὅτι «Οἱ ὑπὸ Ἀγγλικανοῦ ἐν ἀπουσίᾳ Ὀρθοδόξου ἱερέως τελούμενοι γάμοι, ἀναγνωρίζονται ὡς ἔγκυροι τότε μόνον, ὅταν ἐπακολουθήσῃ εὐχὴ ὑπὸ Ὀρθοδόξου ἱερέως χάριν τῶν τέκνων, τὰ ὅποια θὰ βαπτισθοῦν καὶ θὰ ἀνατραφοῦν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ πίστει»⁸⁸.

Ἐβδομον Μυστήριον παρὰ τοῖς Ὀρθοδόξοις θεωρεῖται τὸ Εὐχέλαιον, «ὃ καὶ διττὸν ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ μὲν φέρειν πρὸς ἴασιν ψυχῆς, τὸ δὲ πρὸς ἴασιν σώματος», κατὰ τὸν Τόμον τῆς Συνόδου τοῦ 1672⁸⁹. Ὁ Σαλιςβουρίας Ἰωάννης, ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ λέγει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας «Διατάσσει εἰδικὴν ἱεροτελεσίαν δι' Ἐπίσκοπον τῶν καμνόντων, μετὰ δεήσεως ὑπὲρ ἀναρρώσεως τοῦ νοσοῦντος· ἰδίᾳ δ' ἐπιτάσσει τοῖς ἐπισκόποις αὐτῆς τὸ «θεραπεύειν τοὺς νοσοῦντας»⁹⁰. Ὡς δὲ λέγουν ἐν τῇ Ἐκθέσει αὐτῶν τὰ μέλη τῆς εἰς Λάμπεθ μεταβάσεως Πατριαρχικῆς ἀποστολῆς (1920), «Διασαφῆσεις τινὲς ἐζητήθησαν παρ' ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου, περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τοῦ τελετουργικοῦ μέρους αὐτοῦ». Κατὰ δὲ τὸν Θυατείρων Γερμανόν, «Ἄλλ' ἡ Πατριαρχικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ 1920 ἦτις ἐνταῖς μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν συζητήσεσιν ἐθίξε τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς Ἐξομολογήσεως, τοῦ Εὐχελαίου ἀπεκόμισε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Ἀγγλικανοὶ καὶ χρῶνται τοῖς Μυστηρίοις τούτοις καὶ δὲν διαφέρουσι σπουδαίως ὡς

85. NH 3 (1921) 538-9. The Six Lambeth Conferences, Lambeth Conference, 1929, p. 148.

86. Ἰδὲ σχετικῶς περὶ τούτου εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μέρος.

87. Ἀ. Ροσμαρῆ, "Ενθ' ἄν., σ. 197. Ο 5 (1930) 356.

88. Θυατείρων Γερμανοῦ, "Ενθ' ἄν., σ. 367.

89. Ἰ. Ν. Καρμίρη, "Ενθ' ἄν., II, 690.

90. Ἐγγραφα, σ. 20.

πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνεργείας αὐτῶν⁹¹». Κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς Μόσχας (1956), ἐλέχθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Καντερβουρίας ἐπέκυρωσε τὸ 1935 ἕνα τύπον τελέσεως τοῦ Εὐχέλαιου, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ πρέπη νὰ συγγέηται πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν Καθολικῶν παρεχόμενον τοιοῦτον πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπιθανατίῳ κλίνη εὐρισκομένους. Τὸ αὐτὸ ἐλέχθη καὶ ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὁποίων, τὸ Εὐχέλαιον τελεῖται διὰ τοὺς ἀσθενεῖς ἐν τῇ ἐλπίδι τῆς θεραπείας αὐτῶν, ὡς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος (5,14)⁹².

91. NII 3 (1921) 539. Θυατεῖρων Γερμανοῦ. Ἡ Προσέγγισις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, Ἔνθ' ἀν., σ. 333.

92. H. M. Waddams, ed., *Op. cit.*, pp XX-XXI, 102, 104.